
DOKUMENTUM

GAZDASÁGI ÉS TÁRSADALMI FEJLŐDÉSÜNK VÁLTOZÁSAI

II. RÉSZ

Változások az anyagi fejlődésben

A hosszú távú gazdaságstabilizációs program alapelvei előírják az ország anyagi fejlődésének mélyreható átalakítását. Fejlődésünk nem folytatható tovább a jelenlegi mederben, mert mértéken felüli beruházásokhoz, autarkiahoz, gazdaságszerkezeti aránytalanságokhoz, a termelés legfontosabb elemét képező társadalmi eszközöknek és munkának a kedvezőtlen társításához vezet, aminek következtében még a kimagasló beruházási százalék ellenére is növekszik a munkanélküliek és a nem megfelelően foglalkoztatottak száma.

Gazdaságunk kiviteli képességei egyrészt elmaradnak az elvárásoktól, másrészt viszont szinte egyértelműen a külföldi technikára és technológiára támaszkodunk. Ezzel egyidőben számos olyan ígéretes gazdasági ágat hanyagoltunk el, mint a mezőgazdaság, a tengerészet, a tranzitforgalom, a turizmus stb., de a szakképzett munkaerő foglalkoztatásával, a termelőerők egyenletes területi megoszlásával sem törődünk eléggé.

Ezen a fejlesztési politikán már évtizedekkel ezelőtt változtatni kellett volna, mert már akkor túlhaladottá vált a termelőerők fejlettségi szintje, s szükségszerűvé tették ezt a világban végbement változások is. Az általános beruházási hullám, a külföldi eszközök jelentős mérvű igénybevétele — ebben az időszakban vettük fel hiteleink négyötödét — és az említettekben alapuló konjunktúra egy olyan tévhitet táplált, miszerint csak az új és nagy beruházások sorjázása teheti eredményessé fejlődésünket.

Fejlesztési politikánk tévedései részben a politikai rendszer fogyatékosságaiából erednek, mindenekelőtt abból, hogy nem viszonyultunk megfelelően a társadalmi eszközök felhasználásához és nem hangoltuk össze kellőképpen az előnyjogok egész sorára alapozott fejlesztési politikánkat. Ennek kedvezett az érvényben levő gazdasági mechanizmus is, amely az etatista gazdaság szabályozás jegyeit viselte magán, a fejlesztési célok

tervezését voluntarizmus uralta, az autarchia minden szférájára kiterjedt, s így megbomlott a jugoszláv piac egysége, megtorpant az öngazgatás, és degradálódott a társadalmi rendszerünk hajtóerejét képező legfontosabb tényező, a társadalom alanyának szerepe. Termelési viszonyaink előnyeinek a kifejezésre jutása és a közvetlen termelők érdekeinek az érvényesítése, energiájának a felhasználása érdekében fejlesztési politikánkat a gazdasági rendszer kialakult mechanizmusaihoz kell időmítanunk.

Anyagi fejlődésünk legfontosabb ellentmondásai azonosak a közepesen fejlett országokéival. A rendkívül kedvezőtlen nemzetközi körülmények, a nagyfokú belső bizonytalanság, az ország eladósodása és az infláció kategórikusan megköveteli:

a) A foglalkoztatási gondok megoldását és a világban végbemenő technológiai fejlődés és szerkezeti átalakulások figyelemmel kísérését.

b) A termelési tényezők optimális megszervezését, mégpedig a felhalmozási eszközök hiányának és a többnyire szakképzett, de kihasználatlan munkaerő figyelembevételével. Az energia és az egyes nyersanyagok hiányára való tekintettel azokat a gazdasági ágazatokat kell fejleszteni, amelyek kevesebb energiát és nyersanyagot igényelnek.

c) Le kell küzdeni a gazdasági autarkiát és fel kell készülni a nemzetközi munkamegosztásba való egyenrangú bekapcsolódásra, a konvertibilis piacra való kivitel fokozására és a nagymérvű behozatali függőség mérsékelésére. A munka és az eszközök öngazgatáson alapuló társítása által minden társultmunka-szervezetnek versenyképessé kell válnia a külföldi piacokon, függetlenül attól, hogy közvetlen kivitelről vagy más termelők konkurrenciaképessé tételéről, illetve a hazai piac kielégítéséről van-e szó.

d) Egyes termelési és gazdasági ágak fejlődésének lemaradása szükségessé teszi a jelenlegi gazdasági szerkezet megváltoztatását. Beruházásokat kell eszközölni az energetikába és a közlekedésbe, ki kell használni a gazdaságos kiaknázásra alkalmas természeti kincseket és el kell érni, hogy gazdaságunk versenyképes legyen a világpiacon. Fokozni kell a mezőgazdasági beruházásokat, különösen az állattenyésztés terén, ami magával kell hogy vonja az ipar fejlesztését, hisz műtrágya, dúsított takarmány, növényvédelmi szerek nélkül mindez elképzelhetetlen. Ki kell bővíteni a gazdaság szerkezetét és tovább kell fejleszteni az eddig elhanyagolt területeket, mert csak ez teheti lehetővé a foglalkoztatás és a gazdaságosság növelését, ez elsősorban a mezőgazdaságra, a kisiparra, a turizmusra, a gazdasági élet és a szolgáltatások munkamegosztáson alapuló kis és közepes szervezeteire, a szakosított és integrációs területekre vonatkozik. Csak egy ilyen irányvétel eredményezheti a termelési tényezők kedvezőbb regionális megoszlását és ésszerű kihasználását.

e) A foglalkoztatás, a fejlettségi szintkülönbség csökkentése, a műszaki haladásnak a meglévő és új termelési ágakban való meghonosítása dinamikus fejlődést tesz szükségessé.

A saját lehetőségeink és erőink számbavétele szükségessé teszi, hogy a

következő változásokat eszközöljük eddigi fejlődési politikánkban és annak valóra váltási módszereiben:

a) A rendelkezésünkre álló kapacitások maximális és ésszerű kihasználásával olyan feltételeket kell teremtenünk, hogy a társult munkában és annak anyagi helyzetében teljes mértékben kifejezésre jussanak a dolgozók és társult munka szervezeteik gazdasági és társadalmi érdekei. A dolgozók ilyen helyzetbe kerülve gazdasági felelősséggel kell hogy tartozzanak a munkaeredményeket és az ügyvitelt illetően.

b) A munka és az eszköztársítás, a műszaki és technológiai kapcsolatok, a munkamegosztás és a közös tudományos kutatómunka szakosítása által alapvetően meg kell változtatni a társuláshoz és az integráció valamennyi formájához való viszonyulást, mégpedig megkülönböztetett figyelmet fordítva a közös kivitelre, a hazai és külföldi tudományos és technikai vívmányok alkalmazására.

c) El kell érni, hogy gazdaságpolitikánk, társult termelőink és minden egyes gazdasági tényezőnk legfontosabb célja a kivitel szerkezetének javítása, azaz a késztermékek exportjának a fokozása legyen. Huzamosabb időn át csak akkor érhetünk el kiviteli eredményeket, ha az export gazdaságilag megalapozott fejlődési tényező, nem pedig a hazai munka értékét lebecsülő kiárusítás. A kiviteli akadályok leküzdésének, a dinár konvertibilitásának a külföldi fizetőképesség és a gazdasági függetlenség fenntartásának igen lényeges feltétele, hogy a világszerte érvényes termelékenységi mutatók alapján hasonlítsuk magunkat másokhoz, és a dinamikus gazdasági fejlődés érdekében ennek alapján egyeztessük össze a hazai és a külföldi piac lehetőségeit.

d) Antiinflációs programunk egyik követelménye, hogy a gazdasági szerkezetben tervezett változásokra a társadalmi össztermékbe való beruházás és a külföldi tőke részvételének csökkenésével kerüljön sor. Feltételezhető, hogy hazánk a jövőben is igénybe vesz külföldi hiteleket, de csak azzal a feltétellel, hogy azok ne lépjenek túl a visszafizetés reális lehetőségét, mint ahogyan az eddigiekben történt.

A növekvő export következtében a devizabevételen belül relatíve csökkenni fog a hitelek visszafizetésének részaránya, megfelelő feltételek jönnek létre a külföldi tőkének a közös befektetések és kockázatvállalások útján való felhasználásához, s így csökkenni fog a hitel formájában felvett kölcsönök nagysága. Ezért jövőbeli fejlődésünk súlypontját még határozottabban a hazai felhalmozásra kell helyezni.

A jelenlegi ellentmondások eredményes túlhaladása és az anyagi fejlődés átalakulása szempontjából kulcsfontosságú a felhalmozáshoz — annak minden formájához, forrásához és ésszerű felhasználásához — való viszony. A gazdasági életet úgy kell megszervezni, hogy az eredményes munka, a társadalmi eszközök igazgatása, a munka és a munkaeredmények szerinti díjazás az őt megillető helyre kerüljön az élő munka eredményének értékelésével, illetve produktívásával együtt, és minden egyes dolgozó a személyi jövedelmén mérhesse le ennek a hozzájárulásnak a hatékonyságát. Ennek egyébként az a feltétele, hogy eszközöket halmozz-

zunk fel a saját forgóeszközeink létrehozására, hogy felkészüljünk fejlődésünk nagyobb mérvű pénzelésére, a közös fejlesztési terveket pedig a jövedelem, a felhalmozás eszközeinek koncentráálásával teljesítsük. Mindehhez pedig egy olyan bankrendszerre van szükségünk, amely minden rendelkezésére és a gazdaságpolitika rendelkezésére álló eszközzel, valamint a beruházások hatékonyságának ellenőrzésével ezt a célkitűzést szorgalmazza.

Eddigi fejlődésünk azt példázza, hogy a társadalmi szektor felhalmozásának egy része hosszabb időn át, de különösen az utóbbi évtizedben, jelentős mértékben áramlott át a lakosság birtokába. Ez utóbbi felhalmozást le kell szűkíteni a lakossági takarékosagra, hogy az ne spekulációk és az ország általános fejlődése és a társadalmi beruházások következtében felduzzadt magántulajdon megnövekedett értékének az eredménye legyen, hanem olyan munkái és tevékenységé, amely hozzájárul a nemzetgazdaság gyarapodásához.

A munkaszervezetek és a lakosság takarékosága, az általuk felhalmozott eszközök felhasználása egyre nagyobb szerepet játszik majd a jövőben. A gazdasági fejlődés a lakásépítés, a közművesítés, a kisipar fejlődése, a mezőgazdaság személyes eszközökből való fejlesztése és a meglévő gazdasági szerkezet eredményes rekonstrukciója többnyire ettől függ. Pénzügyi és gazdaságpolitikánk egyik legfontosabb feladata, hogy a takarékoságot, a kamatokat, a különböző hiteleket ennek a célnak a szolgálatába állítsa, s olyan kötelezvények és értékpapírok forgalomba bocsátását tegye lehetővé, amelyek meghatározott tervekhez vagy társult-munka-szervezetekhez kötődve nagyban hozzájárulhatnak a társadalmi szektor felhalmozásának bővítéséhez és annak ésszerű felhasználásához.

e) Jelentős változásokat kell eszközölni a fogyasztás szerkezetében is, hogy gazdaságunk és társadalmunk felkészülhessen a korszerű műszaki és technológiai változások figyelemmel kísérésére, a kulturális igények és a korszerű életmóddal járó követelmények kielégítése érdekében. A célnak alá kell rendelni az ár-, a hitel- és az adópolitikát.

f) A tudományt és a műszaki-technológiai fejlődést mint termelőszekert teljes mértékben be kell építeni fejlesztési stratégiánkba, mert eredményei mindinkább döntő tényezőivé válnak gazdasági és ösztársadalmi fejlődésünknek. A rendelkezésünkre álló kutatási lehetőségek — szakemberek és felszerelés — hozzájárulhatnak a gazdasági válság leküzdéséhez, a hiányos hazai kutatások ellenére elért eddigi eredmények pedig egyértelműen arról győznek meg bennünket, hogy a tudomány és a technológia gyors és eredményes fellendítése fejlesztési stratégiánk egyik legfontosabb láncszeme. A tudomány nemcsak a társadalmi újratermelésben, az életszínvonal emelésében és a társadalmi fejlődésben játszik jelentős szerepet, hanem az anyagi termelés új értékeinek létrehozásában, a társadalmi munka termelékenységének növelésében és az általános társadalmi fejlődésben is. Gazdaságunk és társadalmunk fejlődése jelentős mértékben függ attól, hogy képesek vagyunk-e túltenni magunkat a tudomány lehetőségeivel és szerepével kapcsolatos félreértéseken, a külföldi

tudományos és technológiai vívmányok túlbecsülésén, s hogy állást foglalunk-e — nem konjunkturális, hanem hosszú távú állásfoglalásról van szó — a hazai tudomány érdekében, s hogy a korszerű és produktivitáson alapuló technológiai és gazdasági fejlődés egyik legfontosabb termelőerejévé nyilvánítsuk-e.

Természetesen a hazai tudomány és technológia fejlesztése nem zárja ki a külföldi eredmények felhasználását. Ugyanis egyetlen kis és fejlődő ország sem foglalhat így állást. A hazai tudományos kutatásokat olyan irányban kell folytatnunk, ahol már bizonyos eredményeket értünk el, s amelyek fejlődési stratégiánk szerint kulcsfontosságúak gazdaságunk jövőjét és a nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódásunkat illetően. Ez azt jelenti, hogy meghatározott tudományos területekre és fejlesztési célokra kell koncentrálnunk. A tudományos kutatás minden területén sokoldalú együttműködést kell kialakítani a külfölddel, mert a közös erőfeszítés csökkenti a kiadásokat, hamarabb lehetővé teszi a legjobb eredmények elérését és hozzájárul a saját tudományos kutatógárdánk kialakításához.

Ugyanez vonatkozik a jövőbeli találmányokra, szabadalmakra és újításokra is. A lehető legrövidebb időn belül érvényesíteni kell őket a termelésben, mert csak így számolhatjuk fel a különböző gazdasági béklyóktól való függőségünket.

Minden olyan területen, ahol a gazdasági és a társadalmi érdekek megkövetelik, sokkal szilárdabb és hosszabb távú együttműködést kell kialakítani az ország tudományos kutatóintézetei között. Ez teheti lehetővé a szakemberek, az eszközök és a kutatások olyan mérvű koncentrációját, hogy a közös erőfeszítések következtében gyorsabban megvalósuljanak hosszú távú fejlesztési programunk céljai. Ezeket a szervezeti formákat magának a tudománynak, illetve a tudományos kutatóintézeteknek kell kialakítaniuk a társult munka érdekeivel összhangban, a gazdaságpolitikának pedig megfelelő intézkedéseket kell tennie az említett tényezők anyagi alapjának bővítésére, hogy kedvezőbbé váljon a tudomány társadalmi helyzete.

A tudomány első és legfontosabb feladata hosszú távú gazdaságzilárdítási programunk, valamint technológiai és energetikai stratégiánk dokumentumai alapján meghatározni a tudományos kutatómunka, a technológiai fejlődés és az energiaellátás közös programját. Ennek során figyelembe kell venni a Társadalmi Berendezésügyi Szövetségi Társadalmi Tanácsnak a tudomány társadalmi szerepével és fejlesztési kérdésével kapcsolatos és a hazánkban működő tudományos akadémiák szövetségének a tudomány társadalmunkban betöltött szerepéről készült dokumentumait. Ha ehhez nem látunk mielőbb hozzá, akkor a gazdasági társulásoknak aligha lesz hosszú távú, objektíve feltételezett és tudományos szempontból megbízható alapja. A gazdálkodási feltételek megváltozásával eleinte érdeklődés mutatkozik a gazdasági társulások iránt, de ha időközben nem dolgozzuk ki közös tudományos kutatási, technológiai és energetikai programunkat, akkor a hosszú távú és tartós kapcsolatterem-

tésnek is útját vágjuk. Természetesen ezt csak fokozatosan, a társultmunka-szervezetek ügyviteli és tervszerű kapcsolatteremtésének az ösztönzésével, közös kutatószolgálatok és központok létrehozásával, közös tervezéssel, munkamegosztással, a hazai és a külföldi technológia együttes felhasználásával, valamint közös kivittel érhetjük el. A szigorú ügyviteli feltételek nélkül fokozatosan enyhülnek, hatásuk megszűnik, és ismét háttérbe szorulnak a gazdasági mércék és a piac.

A tudományos munka közös alapjainak és hosszú távú fejlesztési programjának a meghatározása nemcsak a tudomány, a technológia és az energetika felgyorsított fejlődése szempontjából és a társadalom anyagi fejlődésére gyakorolt hatását illetően lényeges, hanem az öngazgatási alapon végbemenő átalakulásuk, azaz a társadalmi munka egyéb szféráival kialakult öngazgatású társadalmi-gazdasági viszonyok fejlődését illetően is. A társadalmi újratermelés gazdasági nehézségekkel terhes körülményei között ez is indokolja kiemelt fontosságú fejlesztésüket, beleértve a fokozott eszköz kiválasztást és a gyors fejlődéshez szükséges szervezeti és egyéb feltételek biztosítását is. Ez egyaránt vonatkozik mind a társadalom-, mind pedig a természettudományokra.

Végezetül ismételen felhívjuk a figyelmet arra, hogy legnagyobb tartalékaink a jelenleg számos vonatkozásban felaprózott gazdaság társításában rejlenek, de a közeljövőben ide sorolhatjuk azt a segítséget is, amelyet majd a tudomány nyújt a gazdaságnak és a társadalomnak azáltal, hogy közös munkára és a saját vívmányai felhasználására ösztönöz.

A társadalmi tevékenységek

Az ország társadalmi-gazdasági és szociális fejlesztési stratégiájának és politikájának részét képező társadalmi tevékenységek fejlesztése kivételes szerepet tölt be gazdaságunk és társadalmunk hosszú távú stabilizációs céljainak az elérésében.

Egészében véve a társadalmi tevékenységek jelentősen hozzájárultak az ösztársadalmi alkotóerők felszabadításához, a foglalkoztatási gondok enyhítéséhez, a szociális biztonság megteremtéséhez a termelő és öngazgató személyiségének kialakításához, beleértve a társadalom általános kulturális, etikai és humanista céljait is.

Az eltelt időszakban az ország fejlettségének és elmaradottságának felszámolását elsősorban a társadalmi tevékenységek fejlődése határozta meg. Ezeknek a fejlesztése képezi a gazdasági problémák megoldásának az előfeltételét, s egyben a minőségileg új alapokra helyezett társadalmi tulajdonban levő eszközökkel végzett gazdálkodás alapját is.

Jugoszláviát a társadalmi tevékenységek fejlettségi szintje alapján — a szervezetek hálózatát, szerkezetét, területi megoszlását, szakmai összetételét, számát, szakképzettségét, struktúráját, műszaki-technológiai felszereltségét, a lakossági szükségletek kielégítését illetően — az olyan országok közé sorolhatjuk, amelyekben kifejezetten szociális jellegű a szolgáltatások elént színvonala és az igénybevetélükben tapasztalható egyenlőség.

Természetesen a fejlődés során elért jelentős eredmények közepette számos gond is felmerül. A felsőoktatási, a kulturális és egészségügyi intézmények expanzióját és a társadalmi tevékenységek szinte valamennyi területén tapasztalható extenzív fejlődést nem mindig egyeztetettük össze társult munkánk tényleges igényeivel, gazdaságunk és társadalmunk valós anyagi lehetőségeivel. Például a szolgáltatást végzők és igénylők között még nem jöttek létre az öngazgatáson alapuló társadalmi-gazdasági viszonyok, ezért az említett tevékenységek öngazgatási érdekközösségei még mindig költségvetési alapon végzik a rendelkezésre álló eszközök különböző alapokba való elosztását. Ez kedvezőtlen hatással volt a munka minőségére és hatékonyságára, különösen pedig annak ésszerűségére és a kiemelt fejlesztési ágazatok meghatározására. A társadalmi tevékenységek szelektálását nélkülöző fejlesztési politika túl sokat időzött az olyan mennyiségi feladatokon, mint a dolgozók és a lakosság közös szükségleteivel és jogainak kielégítésével kapcsolatos tevékenység terjedelme. Mivel ezt a tevékenységi területet nem a munkatermelékenység növelési tényezőjének és a társadalmi haladás lényeges feltételének, hanem a fogyasztás részének tekintettük, ezért gyakorta került sor a társadalmi-politikai közösségek szerveinek adminisztratív beavatkozására, a „fogyasztás” előző évi szintre való visszazorítására és egyéb lineáris, szelektálást nélkülöző gazdaságpolitikai intézkedésekre.

Mindezek során azt is figyelembe kell vennünk, hogy a káderképzés területén elért eredmények, a meglevő kapacitások és a tevékenységi terület lehetőségei jelentős társadalmi erőt képviselnek. Amennyiben a munka minőségét és a társadalmi tevékenységek ügyvitelét illetően ahhoz hasonló változásokra kerül sor, mint amilyenekre az anyagi termelésben számítottunk — természetesen az egyes tevékenységi területek természetével és társadalmi szerepével összhangban —, akkor az előttünk álló időszakban az ágazat előnyére válhat fejlődésünknek.

Ha folytatódna a társadalmi tevékenységek extenzív terjeszkedése és eddigi tevékenységi formája, akkor elviselhetetlen teherré válnának gazdaságunk számára, a társadalom és a saját továbbfejlődésünk pedig megkövetelné, hogy ezekben a szervezetekben a munkatermelékenység növekedésével párhuzamosan emelkedjen a szolgáltatások színvonala, a szükségletek kielégítése pedig társadalmilag hatékonyabb legyen. Csak így válhat ezeknek a tevékenységeknek a továbbfejlődése ígéretessé, így szolgálhatják annak az ügyét, hogy azonos helyzetbe kerüljenek a társadalmi tevékenységekben és a gazdaságban dolgozók, mindkét terület azonos módon viszonyuljon a munkához és a társadalmi eszközökhöz, beleértve a társadalmi termék létrehozásához való közvetlen és közvetett hozzájárulás megfelelő értékelését is.

Mindez megköveteli a következőket:

a) Meg kell szilárdítani a szabad munkacsere legfőbb hordozóinak öngazgatási pozícióját, mégpedig úgy, hogy a társultmunka-alapszervezetek jövedelméből fizetendő kötelezettségekről ne csak évente, de egy-

idejűleg is véleményt mondjanak, a szolidaritás meghatározásához szükséges alap további decentralizálásával, és a társadalmi tevékenységek bővített újratermelésével kapcsolatos — személyes véleménynyilvánítással eszközölt — döntésekkel.

b) Ki kell alakítani és tovább kell fejleszteni a szabad munkacsere öngazgatáson alapuló társadalmi-gazdasági viszonyait és a jövedelemszerzés egyéb formáit, hogy túlhaladhassuk a költségvetési rendszerű eszközbiztosítást és a társadalmi tevékenységek munkaeredményeinek tőke szerinti értékelését.

c) Múltányolnunk kell a gazdasági törvényszerűségeknek a társadalmi tevékenységekre gyakorolt hatását, mégpedig a következőkkel: objektívizálni kell a szolgáltatások árszerkezetét, társadalmi normákkal kell meghatározni a szolgáltatások minőségét, a szolgáltatások árába bele kell kalkulálni a modernizálás költségeit, a bővített újratermelés egyéb eszközeit a céleszközökből, illetve a biztosított eszközökből kell előteremteni, s mindehhez hozzátartozik még annak a kiértékelése is, hogy ezek a tevékenységek milyen mértékben járulnak hozzá a munkatermelékenység általános növekedéséhez.

Amennyiben figyelembe vesszük, hogy a szóban forgó tevékenységek által kielégített szükségletek a jövőben mindinkább növekednek, és hogy a társadalom fejlődésével jelentős részükben növekszik a szolidaritás, különösen az alapvető szükségletekkel kapcsolatban, akkor mindenképpen párhuzamosan kell fejlesztenünk az anyagi érdeket, hogy ezekre a szolgáltatásokra ésszerűen és a tényleges szükségletekkel összhangban kerüljön sor. Mindenképpen számolnunk kell azzal, hogy a szolgáltatások gazdasági haszonnal járnak, természetesen csak ott, ahol ez lehetséges, s ahol ez nem megy társadalmunk humánus és szociális céljainak a kárára. Mindezek hatással lesznek a szolgáltatások igénybevételére és minőségére, elejét vehetik a protekció, a privilégiumok és a hasonló káros jelenségek terjedésének, amelyek azonnal feltűnnek, mihamarabb a szükségletek meghaladják a lehetőségeket, a szolgáltatások minősége teljesen leromlik.

d) Minden köztársaságban és tartományban az érvényben levő mércék, a köztársaságok és tartományok közötti társadalmi megállapodások alapján kell elvégezni az egyes tevékenységeken belüli munkamegosztást. Ilyen értelemben minden egyes tevékenységi terület jellegével összhangban kell elemezni az intézmények szerkezetét és hozzájárulását, ösztönzőleg kell hatni a társulási folyamatokra és a racionalizációra, kerülni kell a párhuzamos fejlesztést, és át kell állítani mindazoknak a kapacitásoknak a tevékenységét, amelyekre nincs nagy szükség. Egyszóval társadalmunknak ez a szférája nemcsak az általános gazdasági és társadalmi átalakulás, a gazdasági válságból való kilábalás miatt nem maradhat meg jelenlegi állapotában, hanem a saját érdekében, az általános fejlődés szempontjából sem. Annál is inkább meg kell változtatnia, mert a jövőben mindinkább a társadalmi tevékenység fejlődésétől függ az általános anyagi és szellemi előrehaladás.

e) A társadalmi tevékenységekben tovább kell fejleszteni az öngazga-

táson alapuló érdekszerveződést és döntéshozatalt, továbbra is szorgalmaznunk kell, hogy az öngazgatási érdekközösség küldött-testületei egyenrangúan vegyenek részt a döntéshozatalban a társult munkának és a társadalmi-politikai közösségek küldött-testületeinek a tanácsaival. Mindezek igazolttá teszik az öngazgatási érdekközösségek jelenlegi szervezetének és hálózatának felülvizsgálását. Mindenképpen meg kell akadályoznunk, hogy az öngazgatási érdekközösségek szakszolgálatai döntéshozatali tényezővé váljanak és átvegyék önmön küldött-testületük és egyéb szerveik szerepét. Ehhez kell idomítani az említett szolgálatok szervezetét, foglalkoztatottaik számát pedig az öngazgatási érdekközösségek szerepének betöltéséhez szükséges létszámra csökkenteni.

A REGIONÁLIS FEJLŐDÉS, A GAZDASÁGILAG FEJLETLEN KÖZTÁRSASÁGOK ÉS KOSOVO AUTONÓM TARTOMÁNY FEJLŐDÉSE

a) *Regionális fejlődés*

A háború utáni évtizedekben némileg érthető volt a regionális fejlődés háttérbe szorulása, hisz a társadalom gyors fejlődésen ment át és szociális szerkezete jelentős változásoknak volt kitéve. Ezt azonban aligha mondhatjuk az utóbbi néhány ötéves tervidőszakról, mert a fejlődés során felmerült problémák — a falvakból és a mezőgazdaságból való elvándorlás, a hirtelen felduzzadt nagyvárosok stb. — beigazolták, hogy a regionális fejlődés elhanyagolása csak tovább bonyolítja a már egyébként is összetett gazdasági fejlődést. Most már világos, hogy a gazdasági törvényszerűségek elhanyagolása, valamint a fejlesztési politika fogyatékoságai a természetörök regionális megoszlásában is kedvezőtlen következményekkel jártak.

A hatalmas objektumok kiépítése, a gyáraknak a városokba és az ipari központokba való összpontosítása, a lakott települések erőforrásaira — munkaerőjére, infrastruktúrájára, kulturális létesítményeire stb. — épülő tevékenységi területek, gazdasági ágazatok mind azt bizonyítják, hogy sem a fejlesztési tervek, sem a gyakorlat nem szenteltek kellő figyelmet a fejlődés regionális vonatkozásainak. Ezért az össztársadalmi fejlődés lassabb volt, az ország iparosodása pedig egyoldalú, a munkanélküliség nagyobb, mint egyébként lenne, az infrastruktúra, a lakásépítés, a szociális és egyéb kiadások aránytalanul nagyobb mértékben nehezednek a társadalmi össztermékre, mint azt egy egyenletesebb regionális fejlődés szükségessé tenné. Ezért a regionális fejlődés célkitűzéseit és irányelveit egyenrangúvá kell tenni más célokkal, sőt bizonyos értelemben előnyt is élvezhetnek, mert megfelelnek mindazoknak a gazdasági fejlődésben és a lakosság gazdasági és szociális szerkezetében végbemenő változásoknak,

amelyek hosszú távú gazdaságzilárdítási programunk legfontosabb fejlődésmódosító tényezői.

A regionális fejlesztési politika szükségszerű és rendkívül fontos velejárója a hosszú távú gazdaságzilárdítási programnak. Célja és feladata feltételeket teremteni a termelési segélyforrások és egy-egy vidék valamennyi gazdasági és szociális fejlődésével kapcsolatos tényező optimális kihasználásához, hogy fejlesztési politikánk megvalósítására gazdaságilag a legésszerűbb körülmények között kerülhessen sor, s hogy ilyen alapon a bővített újatermelés rendelkezésre álló eszközei és viszonyai által megszabott keretek között egyenletesebbé váljon a regionális fejlődés, csökkenjen a köztársaságok és autonóm tartományok fejlettségi szintje közötti különbség.

Ez a politika jut kifejezésre Jugoszlávia társadalmi tervében és az alapjairól szóló megállapodásban, de a sajátos körülmények között fejlődő köztársaságok és tartományok társadalmi terveire és a velük kapcsolatos megállapodásokra is többnyire ez érvényes. Amikor egy-egy gazdaságföldrajzi területi egység sajátos fejlődése — ezúttal nem a köztársasági, tartományi, vagy községi határookra gondolunk — megköveteli, hogy a fejlődés irányát és körülményeit közös megegyezések és megállapodások szabályozzák, akkor az az illetékes község, tartomány, vagy köztársaság tervezésének és megállapodásának hatáskörébe tartozik. Az a lényeg, hogy a regionális fejlesztési politika beépüljön az országosba, össze legyen hangolva az egész gazdasági életben végbemenő változásokkal, megfeleljen a gazdaság kapcsolatteremtésre, munka- és eszköztársításra, munkamegosztásra, szakosodásra, az árutermelés növelésére, a választék bővítésére, a világiaci versenyképességre irányuló törekvéseinek.

A regionális fejlesztés nagyjelentőségű a többnemzetiség és a szövetségi berendezés, valamint az egyes köztársaságok, illetve az autonóm tartományok gazdasági fejlettségében tapasztalható különbségek és egyenlenségek kiküszöbölése végett. Ezeknek a különbségeknek a túlhaladása hazánk nemzetainak és nemzetiségeinek nemzeti, gazdaságpolitikai és szociális érdeke, s egyben az általános társadalmi haladás, az egység és az egyenjogúság feltétele.

Az össztársadalmi fejlesztési politika részét képező regionális fejlesztési politika magától értetődően aktívan viszonyul a termelési tényezők kihasználásához. A megállapodással kialakított közös fejlesztési politika a termelési tényezők eredményes összehangolásakor nem feledkezhet meg azok minőségéről, területi megoszlásáról, mobilitásáról és kiegészítő jellegről sem. Természetesen nem feledkezhetünk meg arról, hogy mindezek a tényezők állandó változásnak vannak kitéve, mégpedig elsősorban a műszaki-technológiai fejlődés következtében. A regionális fejlesztési politikának kell lehetővé tennie az országhatárokon belüli szakosodás és munkamegosztás fokozódását, s az érdekelt társultmunka-szervezetek munkájának és eszközeinek társítása alapján a nemzetközi munkamegosztásba való nagyobb mérvű és gazdaságilag ésszerű bekapcsolódást.

A regionális fejlesztési politikának tekintettel kell lennie a lakosság

szerkezetére és számának gyarapodására az egyes köztársaságokban és autonóm tartományokban. Ez azt jelenti, hogy szocialista köztársaságainkban és tartományainkban aktív népesedési politikát kell folytatni — csökkenteni a túlnépesedést, és serkenteni az alacsony szaporulatot. Mindez együttvéve egyenletesebb regionális fejlődéséhez vezetne.

b) *A gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok és Kosovo Autonóm Tartomány fejlődése*

Társadalmunk egyik igen lényeges, gazdasági, szociális és politikai következményekkel járó ellentmondása a köztársaságok és autonóm tartományok fejlettségi fokában kifejezésre jutó jelentős különbség. Többszempontú közösségről lévén szó szinte biztosra vehetjük, hogy az össztársadalmi viszonyokat meghatározó köztársaság- és tartományközi gazdasági viszonyok az érdekek egyenjogúságon alapuló összehangolásának tartós eleme marad, miközben a politikai mellett sajátos helyet tölt be a gazdasági egyenjogúság is.

Eddigi fejlődésünk során minden egyes köztársaság és tartomány követte az ország általános fejlődési ütemét, kedvező eredményeket értünk el a lakosság életszínvonalában, az infrastruktúrában tapasztalt különbségek csökkentésében, s ezáltal lehetővé tettük, hogy ezeket az erőforrásokat a fokozott ütemű gazdasági fejlődés szolgálatába állítsuk. A gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok és a Kosovo tartomány fejlesztésében elért eredmények, az intézményes és szociális változások, a saját erőfeszítéseink és a különböző póteszközök együttes kedvező hatásának a következményei. A gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok és Kosovo tartomány gyorsabb fejlesztését ösztönző hitelalap, valamint a társadalmi szolgálatok fejlesztését szolgáló költségvetési póteszközök útján az ország, illetve minden egyes köztársaság és autonóm tartomány társult munka szervezetei hozzájárultak ennek az eredménynek az eléréséhez, mert az általuk előteremtett eszközöket a gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok és Kosovo tartomány társultmunka-szervezetei használták fel. A gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok és Kosovo fejlesztése a fejletteknek is érdeke, ezért a szolidaritás és a kompenzációra való törekvés országszerte egységesen jut kifejezésre.

Az egyenetlen fejlődés ellentmondásait csak hosszabb távon hagyhatjuk magunk mögött, mégpedig valamennyi köztársaság és autonóm tartomány egyidejű fejlesztésével, a gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok gyorsabb és Kosovo felgyorsított ütemű fejlesztésével. Bármelyik köztársaság vagy autonóm tartomány — még a fejlettebbé is — lemaradása előbb-utóbb gazdasági, társadalmi és nemzeti problémává válik. Ezek szerint a probléma megoldása megköveteli, hogy az egész ország fejlesztése közös fejlesztési politikán, kapcsolatteremtésen és társuláson alapuljon. Emeltet alapeszközeit a munka- és eszkoztársításon alapuló termelési viszonyok logikája és fejlődése szerint kell felhasználni, mégpedig az

általános társadalmi előrehaladás mércéinek és fokozatosságának betartásával.

Az öngazgatáson alapuló munka- és eszköztársításnak mint a társadalmi eszközkoncentráció legáltalánosabb formájának a fokozásával a társultmunka-szervezetek közvetlen hatást gyakorolhatnak a gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok, valamint Kosovo gyorsabb fejlesztésére. A munka- és eszköztársítás megvalósításában jelentős szerepet kell betölteniük a fejlettebb vidékek nagyobb társult munka szervezeteinek. Azok fejlesztési tervei a beruházásokra irányulnának, hogy a rendelkezésre álló termelési és egyéb erőforrások, különösen a gazdaságilag nem eléggé fejlett köztársaságok és a Kosovo területén kiépített és tervezett gazdasági kapacitások eredményes kihasználásával hozzájárulhassanak ez utóbbiak gazdasági szerkezetének megváltoztatásához. A közös jövedelemszerzést szolgáló munka- és eszköztársításon nem csak az eszközök átvitelét, hanem a társultmunka-szervezetek közös technológián, ismereteken, tapasztalatokon stb. alapuló sokoldalú ügyviteli kapcsolatteremtését is értjük.

A szövetségi segélyalapot, mint alkotmányos intézményt tovább kell fejlesztenünk, azaz öngazgatási szempontból át kell alakítani. Ennek a transzformációnak azt kell szolgálnia, hogy a társult munka felelősségteljesebben viszonyuljon a segélyalap igazgatásához és eszközeinek kezeléséhez. Az átalakulásnak egyben magával kell vonnia a segélyalap munka- és eszköztársítással előteremtett pénzeszközei részarányának a megnövelését.

A gazdasági törvényszerűségek tiszteletben tartása, a szigorú és azonos ügyviteli feltételek megkövetelik, hogy minden tényező a saját munkájáért és munkaeredményeiért felelősséget vállalva maximálisan kihasználja saját lehetőségeit. A gazdaság túlzott eladósodása, de különösen a kevésbé fejlett vidékek súlyos pénzügyi helyzete és veszteségei szemléltetik majd legjobban, hogy milyen bonyolult állapotok uralkodnak. Ezek a mozzanatok különösen az átmeneti időszakban jutnak kifejezésre. Ezért a kevésbé fejlett területeknek saját és valamennyiünk közös erőfeszítésével úgy kell kihasználniuk tulajdon erőforrásaikat, a segélyalap eszközeit és a társadalmi szolgálatok póteszközeit, hogy az minél kedvezőbb eredménnyel járjon és országos szinten hozzájáruljon a gazdaság fokozott mérvű társításához.

Ilyen viszonyok között Kosovóra fokozott figyelmet kell fordítanunk, a legnagyobb segítséget kell biztosítanunk, megértéssel kell viszonyulnia hozzá az egész jugoszláv közösségnek, hogy az ország előtt maximális erőfeszítésekre vállalkozzon és eredményeihez a legnagyobb felelősséggel viszonyuljon.

Számottevő gazdaságszerkezeti változások

A hosszú távú gazdaságstabilizációs program alapelveiben is megállapítást nyert, hogy hazánk gazdasági szerkezetének az átalakítása és az el-

maradottság felszámolására irányuló iparosítás volt az egyetlen lehetséges és elkerülhetetlen fejlődési utunk. A dokumentum ugyan megállapítja, hogy az iparosítást a gyakorlatban egyoldalúan fogtuk fel és olyan gazdasági ágak fejlesztését hanyagoltuk el, amelyek nélkül a gyáripar sem hozhat kedvező eredményeket. Ez az egyoldalúság egyes időszakokban az ipar ágazati szerkezetére és területi megoszlására is vonatkozott. Ugyanilyen szerepet játszott az az iparosítással kapcsolatos nézet is, miszerint a hatalmas létesítmények kiépítését nem kell hogy kövesse az azt kiegészítő kis- és közepes munkaszervezetek nagy számának a létrehozása, holott ezek teszik lehetővé a teljes munkamegosztás kialakítását, ami a gazdaság, de különösen az ipar egész szerkezetét rugalmasabbá, a hazai és a világpiac technológiai, szervezeti változásaihoz alkalmazkodóvá teszi, de mindenekelőtt lehetőséget nyújt a termelés ésszerűsítésére, a kiadások csökkentésére és az irányítás hatékonyabbá tételére.

Amikor az elkerülhetetlen szerkezeti változások ésszerű és gazdaságos termelést tesznek lehetővé a kivitelre termelés, a gazdasági versenyképesség biztosítékát jelentik, akkor nem egyszerűsíthetjük le őket csupán az energetika, az élelmiszer-termelés gyorsabb fejlesztésére és a rendelkezésünkre álló természeti erőforrások hatékonyabb kihasználására. Változásokra van szükség az egész gazdaságot, annak minden egyes területét illetően is. A szerkezeti változások (a foglalkoztatási gondok, a személyes eszközöknek a munkalehetőségekre és az beruházásokra való felhasználásával járó problémák miatt) a következőket feltételezik: a társadalmi szektor lehetőségeinek alapos kihasználását és a termelés forradalmasítását, az eddigieknél sokkal szélesebb körű együttműködést azokkal a termelőkkel, akik a lakosság tulajdonában levő termelészközökön dolgoznak, s mindazokkal az egyénekkal, akik szolgáltatásaikkal és termékeikkel jelentős mértékben hozzájárulhatnak a piaci áruválaszték bővítéséhez, a lényegtelennek tűnő, de a létfenntartás szempontjából rendkívül fontos szükségletek kielégítéséhez, a piaci ellátáshoz és viszonyainak stabilitásához. Mindezek a változások csak fokozhatják a gazdaság kivitelét, elősegítik azoknak a nehézségeknek a leküzdését, amelyek miatt nagyok a termelési költségeink, vagy indokolatlanul függünk a behozattól.

Az elmondottak alapján alapvető szerkezeti változások várhatóak hosszú távú energetikai stratégiánkban, a közös technológiai fejlesztésben, a mezőgazdasághoz, közlekedéshez, kisiparhoz való viszonyulásban — beleértve a magántulajdonban levő termelészközökkel végzett munkát, a lakásépítést és a községfejlesztést is. Ezek a szerkezeti változások egyaránt vonatkoznak a gazdaság tartóoszlopait képező nagy rendszerekre, amelyeken a műszaki-technológiai egységnek kell alapulnia, az olyan kevésbé kihasznált tevékenységi területekre, mint a mezőgazdaság és a teljesen elhanyagolt területekre, mint például a kisipar. Ezeken a területeken rendkívül nagy változásokat helyezünk kilátásba. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy nem lesz könnyű leküzdeni azt a beideg-

zódott szemléletet, hogy csak a nagy — elsősorban ipari — létesítmények lehetnek a fejlődés legfontosabb vagy kizárólagos hordozói.

Programunk zárórészében a tervezett általános intézkedéseknek és változásoknak csak egyes vonatkozásait ismertethetjük. Éppen ez teszi szükségesszerűvé, hogy alaposabb betekintést nyerjünk ezekre a területekre, megismerkedjünk a tervezett változások és intézkedések összetettségével, mindazokkal a felhasznált eredményekkel, amelyekről a már említett területekkel részletesen foglalkozó programok megfelelő dokumentumaiból szerezhetünk tudomást.

Az energetika

Jugoszlávia szerény természeti energiaforrásokkal rendelkezik. A rendelkezésünkre álló vízi erő kihasználására az ezredfordulógig sor kerül. A jelenlegi kutatások szerint az ország területén fellelhető szén — elsősorban alacsony kalóriájú lignit — kitermelése a termelés és a fogyasztás növekedési ütemétől függően, a jövő század 20-as vagy 40-es éveire befejeződik. Az eddigi kutatások alapján azt is megállapíthatjuk, hogy a századforduló után nem kerülhet sor jelentősebb kőolaj-kitermelésre, s a rendelkezésre álló uránérc rendkívül szerény mennyiségű.

Bár energiatartalékaink nem túl nagyok, szerkezete is elég kedvezőtlen, mégis az ezredfordulógig biztos támaszai lehetnek gazdasági fejlődésünknek, s ezért megfelelő intézkedéseket kell foganatosítani a kihasználásukban bekövetkezett lemaradás pótlására, beleértve az új és ismételten felhasználásra kerülő energiaforrásokat is

A vízerőművek fokozott mérvű építése is indokolt, különösen ott, ahol nagy mennyiségű kihasználatlan vízi erő áll rendelkezésünkre. A hőerőművek létesítésére is szükség van, azzal a megkötéssel, hogy többségüknek a szénbányák közelébe kell kerülnie. Meg kell tennünk az előkészületeket az atomerőművek építésére is. Iparunknak idejében fel kell készülnie az említett beruházásokhoz — elsősorban a víz- és hőerőművek építéséhez — szükséges felszerelés gyártására.

A kiaknázatlan természeti erőforrások további intenzív kutatómunkát igényelnek.

A jelenlegi felmérések szerint gazdaságunk huzamosabb időn át jelentős energiabehozatalra és ésszerű energiafelhasználásra lesz utalva, ezért a termelési ágazatok kialakításakor ezt is lényeges szempontnak kell tekintenünk, hogy minél kevesebb energia felhasználására kerüljön sor, de ugyanez érvényes a természetként felhasznált nyersanyagra is. Megfelelő tőke és beruházási eszközök híján a leggazdaságosabb megoldásokhoz kell folyamodnunk.

A változt energetikai helyzet és a gazdaság szerkezete arra készítet bennünket, hogy minél gazdaságosabbá tegyük energiagazdálkodásunkat. Elvileg az energiaárban nem juthat kifejezésre semmilyen termelés támogatása, mert az energiapazarlás veszélyével és kedvezőtlen termelési rend-

szer elfogadásával jár (ilyen lenne például az olyan termelés támogatása, amely egyértelműen az energiára épül). Hangsúlyozottan vonatkozik ez a háztartások és a gazdaságon kívüli szféra fogyasztására.

Az energiaár alakítására gazdasági mércék alapján kerülhet sor és úgy, ha az egyes energetikai ágak — sajátosságaiktól függően — beruházási eszközeiket, kedvezőbb feltételek mellett, hosszú távú forrásokból biztosítják, illetve kapcsolatteremtés és társulás alapján, ha a megegyezésekben vállalt kötelezettségeiknek eleget tesznek.

Meg kell teremteni annak a feltételeit, hogy a köztársaságok és a tartományok, illetve az egész ország villamosenergia-gazdálkodási egységei megegyezésben szabályozzák az árszerkezetet, hogy az érvényes legyen erre az egész műszaki-technológiai rendszerre.

A jelenlegi öngazgatáson alapuló szervezettséget szintén a gazdaságnak és az említett nagy rendszer ésszerű működésének a szolgálatába kell állítani. Jelentős tartalékokat rejt magában az a lehetőség, hogy ha kihasználjuk mindazokat az előnyöket, amelyekkel az ágazat munkaszervezeteinek egy nagy technikai rendszerre szerveződése teremthet, különösen akkor, ha ez gazdasági mércéken alapul és tiszteletben tartják az ezzel járó műszaki jellemzőket.

A technológia

A világban végbemenő gazdasági és társadalmi válság ellenére erőteljes tudományos kutatómunka és technológiai tevékenység folyik, aminek az eredményei jelentős szerepet töltenek majd le a fennálló társadalmi elmentmondások megoldásában vagy további kielégésében. Ilyen értelemben nyilvánvaló, hogy a technológia forradalmi jelentőségű világunk továbbfejlődésében.

Hazánk ugyan a közepesen fejlett országok közé tartozik, mégis kevés figyelmet fordított saját technológiai stratégiájának a kialakítására és a kutatásokra. Állandóan a külföldi technológia kritikátlan beszerzése foglalkoztatott bennünket, ahelyett hogy az egyszer behozottat már továbbfejlesztettük volna. Nem volt határozottan kidolgozott politikai irányvételünk sem, amellyel elkerülhettük volna a külföldi technológia birtokosainak a szerződések útján érvényesített restriktív ügyviteli gyakorlatának a kedvezőtlen következményeit. Ezért mondhatjuk, hogy a mi túlzott technológiai függőségünk csak részben következménye a kedvezőtlen hazai gazdasági és kutatási lehetőségeknek.

A saját technológiai stratégiai kialakítása ma minden korszerű gazdaság és társadalom sürgető követelménye. Kialakításának szoros kapcsolatban kell lennie a társadalmi, gazdasági, regionális és területi fejlesztéssel, a kultúrpolitikával, a közoktatással, a környezetvédelemmel stb. Bizottságunk csak általános vonatkozásban határozta meg ennek kidolgozását, ugyanis egy ilyen stratégia csak a tudomány bevonásával és a gazdaság hozzáállásának a megváltoztatásával képzelhető el, mert ez a

haladás és a világgpiaci versenyképesség kialakításának a feltétele. A stratégia csak akkor válhat közhasznúvá és ésszerűvé, ha az egész jugoszláv gazdaságra érvényes, tehát minden egyes köztársaság és tartomány sajátosságainak és lehetőségeinek figyelembevételével kerül sor kidolgozásra, mégpedig a munkamegosztás és a gazdasági kapcsolatteremtés legkülönbözőbb formáinak országos viszonylatban történő szorgalmazásával. Minden gazdasági tevékenység, de különösen a gazdaságilag legdinamikusabban fejlődő területek számára ki kell dolgozni a mi körülményeink között leginkább megfelelő hosszú távú technológiai fejlesztési programot, mégpedig a társultmunka-szervezetek megállapodása, az egységes jugoszláv piac szem előtt tartása és a technológiai fejlődés közös stratégiája alapján. Meg kell határozni, hogy milyen szintű és jellegű technológiát fogunk importálni, melyet dolgozunk ki külföldi partnereinkkel, s mikor támaszkodunk teljesen a saját erőinkre.

A technológiai fejlődés közösen kialakított stratégiája nemcsak a gazdasági élet technológiai előrehaladásának a feltétele, hanem a gazdasági tényezők huzamos kapcsolatteremtésének is, aminek folyamán az azonos vagy egymáshoz igen közel álló technológia képezi az integráció alapját. A technológiai fejlődés és az öngazgatás egymást kölcsönösen kiegészítik, hisz minden egyes tényező számára lehetővé teszi, hogy egyszerre legyen önálló és egy technológiai, gazdasági kapcsolatokon alapuló rendszer része. A technológiai stratégia az ország általános politikájának — például állambiztonságának is szerves része.

A technológiai fejlődés ilyen irányvételre nem vezethet autarkiahoz, hanem felkészíti gazdaságunkat a jelenleginél szélesebb körű külföldi kapcsolatteremtésre, a nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódásra, és többek között arra is, hogy a saját technológiai vívmányaival könnyebben vegye birtokába a külföldit, s ne hanyagolja el továbbfejlesztését. Egy technológiailag fejlettebb gazdaság sokkal inkább kiválthatja a fejlődő és el nem kötelezett országok érdeklődését, cserepartnerüké válhat. Ez többek között hozzájárulhat ahhoz is, hogy közös erőfeszítéssel alternatív jellegű stratégiát dolgozzanak ki, amely elsősorban a fejlődő országok gazdasági, szervezeti és szakemberellátással kapcsolatos szükségleteihez méretezett, s ezáltal fokozatosan csökkenti a fejlettek technológiai monopóliumon alapuló dominanciáját.

A technológiai haladás egyik előfeltétele azoknak a biztos mércéknek a kialakítására, amelyek ösztönzőleg hatnak, anyagilag és társadalmilag értékelnek minden technológiai eredményt. Egyedül az alkotótevékenység magas fokú társadalmi elismerése és a tudományos tevékenység megfontolt káderpolitikája teheti lehetővé azt, hogy érvényesüljenek a szakemberek, és hogy kibontakozhasson a fiatalok tehetsége és alkotóereje.

A közeljövőben gyökeres változás várható egész technológiai stratégiánkban: át kell térnünk az elhasználandó energiahordozókról és nyersanyagokról a megújuló energiaforrásokra. Idejében át kell tekintenünk, hogy milyen hatással lehet egy ilyen változás hazánk gazdaságára. Mint minden egyéb jelentős technológiai változás esetén — mint például a

mikroprocesszorok, a biotechnológia — ezúttal is szem előtt kell tartanunk az ország külpolitikai helyzetét, nagyságát, gazdasági és szakmai potenciálját, hogy időben lépést tarthassunk a technológiai haladással.

A technológia összehangolt figyelemmel követése, tervezése és fejlesztése szükségszerűvé teszi mindazoknak a szervezeteknek a mozgósítását, amelyek hozzájárulhatnak az elmulasztottak mielőbbi pótlásához.

A társadalmi-politikai közösségeknek, gazdasági kamaráknak és tervintézeteknek mielőbb ki kell jelölniük az ezzel kapcsolatos feladataikat. Egy, a technológiai stratégiával kapcsolatos társadalmi tanács létrehozása lehetővé tenné, hogy minden felelős tényező megbeszélje és összehangolja tevékenységét.

A közlekedés

A közlekedés rendkívül jelentős eredményei — a vasutak kiépítése és korszerűsítése, a tengeri flotta és a hajózható csatornák létrehozása, a posta, távíró és telefonhálózat fejlesztése, az úthálózat bővítése — ellenére az utóbbi évtizedben egyes ágazatok mindinkább elmaradnak a gazdaság és a lakosság igényeitől. Vasúthálózatunk fejlesztése elmaradt, a szállítás rendkívül lassú. A vasút gazdasági helyzete nem megfelelő, árai nem fejezik ki a gazdasági realitásokat, folyamatosan veszteségesen gazdálkodik, s mivel nem reális az amortizációja, képtelen az egyszerű újratermelésre. Tengeri flottánk fejlesztése stagnál, megközelítőleg sem váltottuk valóra azokat a lehetőségeket és előnyöket, amelyek az ország tengeri jellegéből adódnak. Közúti forgalmunk túlméretezett, nincs ésszerűen megszervezve és túl sok üzemanyagot használ. Folyami közlekedésünk ugyan a leggazdaságosabb, de fejletlen, nincs kellőképpen megszervezve és kihasználva. A közlekedési ágazatok nem alakítottak ki munkamegosztást az ésszerűbb szállítás érdekében. A közlekedés még mindig nem jövedelmi alapon kötődik a többi gazdasági ághoz. Ezért és egyéb okok miatt került sor az áruszállítás szerkezetében végbemenő kedvezőtlen változásokra. Az összehangolatlan fejlesztés és kihasználás következtében a közúti forgalom kapacitásait ésszerűtlenül használják ki, különösen azok a társultmunka-szervezetek, amelyek ezáltal a saját szükségleteiket elégitik ki.

A közlekedésben uralkodó helyzet jelenleg már számos helyen visszafogja a gazdaság fejlődését és megdrágítja a szállítási költségeket, ami költségessé teszi a többi gazdasági ágazat ügyvitelét is, mert a szállítási költségek kétszer akkora, mint a fejlettebb országokban. A közlekedés öngazgatási szervezettsége, társadalmi-gazdasági viszonyai és műszaki-technológiai jellemvonásai, de különösen a regionális keretek közé való bezárkózás (elsősorban a vasút esetében) nincs összhangban ennek a nagy rendszernek a természetével, s ez szintén hozzájárul kedvezőtlen gazdasági helyzetéhez, gyenge felhalmozásához és újratermelő képességéhez. Ezen a helyzeten mielőbb változtatnunk kell.

A közlekedés gyors fejlesztésével, de elsősorban korszerűsítésével kell lehetővé tennünk, hogy bővüljenek a kapcsolatteremtési lehetőségek az egységes jugoszláv piacon; csökkenjen az egységnyi termékre jutó szállítási költség; hogy jelentős energiamegtakarításra kerüljön sor az egyes közlekedési ágak közti áruszállítás és utasforgalom szerkezetének a vasút, a folyami és tengeri közlekedés javára való megváltozásával, nagyobb devizabevétel származzon a turista- és tranzitforgalomból, az észszerűbb szállítás pedig hozzájáruljon gazdaságunk kiviteli versenyképességének a fokozásához.

A közlekedés valamennyi ágában magas szintű műszaki-technológiai fejlődés szükséges. Nemcsak az ágazatok, de a szolgáltatásaikat igénybevevők között is sokoldalú együttműködést kell kiépíteni. Emellett feltétlenül ki kell alakítanunk az ármeghatározás és a gazdasági szabályozók mércéit, hogy azok alapján fejtsse ki tevékenységét a közlekedés valamennyi ágazata. Csak ez vezethet minden egyes közlekedési ágazat átszervezéséhez, a gazdaságosság, az ésszerűség fokozásához, valamint a minőség javításához.

A mezőgazdaság

Eddigi társadalmi-gazdasági fejlődésünk során jelentős eredményeket értünk el a mezőgazdaság és a falu átalakításában. Az ország iparosodásával gyors változáson ment át a lakosság szociális szerkezete és a falusi életmód. Hatalmas mezőgazdasági birtokok, agrárpari kombinátok és a társadalmi termelés egyéb szervezeti formái jöttek létre, de emellett kialakultak a magántermelőknek a társadalmilag szervezett termeléssel szoros kapcsolatban álló társulásai is, ami lehetővé tette a piacra termelés fokozását és szakosítását.

Bár jelentős eredményeket értünk el a mezőgazdaság fejlesztésében, ez a gazdasági ág mégis az elhanyagolt területeink közé tartozik, aminek megvannak a maga gazdasági, társadalmi és regionális következményei. A gazdasági következmények: az alacsony növekedési százalék, a gazdaság kedvezőtlen szerkezete, az ingatag piaci és árviszonyok, valamint a fizetési mérleg romlása. A szociális következmények a kellenél nagyobb mérvű lakosságszerkezeti változásokban tükröződnek, ugyanis a mezőgazdaság és a mezőgazdasági feldolgozóipar nem fejlődött olyan mértékben, hogy a munkanélküliség lekötésével képes lett volna lassítani a falvakból való elvándorlást, a városokba irányuló migrációs folyamatokat. A regionális következmények mindazoknak a vidékeknek a lassúbb fejlődésében nyilvánultak meg, amelyek a mezőgazdaságot nem vették igénybe kellőképpen saját fejlődésük felgyorsításához, s így a termelési alapok és a lakások jó része kihasználatlan maradt.

Eppen ezért a mezőgazdasági termelés dinamikusabbá tétele nélkül elképzeltetlen a gazdaság, a piaci viszonyok és az egymással kölcsönös összefüggésben levő folyamatok stabilizálása, aminek az volna a célja,

hogyan fedezzük a lakossági szükségleteket, a mezőgazdaság váljon az egyik legbiztonságosabb kiviteli forrásunkká, kiszélesítve élelmiszeriparunk és a többi ágazat nyersanyagbázisát. Kedvező gazdasági körülmények között ezt a gazdaságszerkezeti átalakulást csak úgy érhetjük el rövidebb idő alatt, ha felgyorsítjuk az egész gazdasági fejlődést, az ipari termelés szerkezetében, a közlekedésben és a külkereskedelmi áruforgalomban végbemenő változásokat.

A mezőgazdaságot tehát úgy kell kezelniünk gazdasági rendszerünkben és fejlesztési politikánkban, mint minden más ágazatot. Lehetővé kell tenni, hogy a mezőgazdaságban is olyan áralakításra, jövedelemszerzésre és felhalmozásra kerüljön sor, amely alkalmassá teszi, hogy — egyszerű és bővített újratermelését, személyi jövedelmeit illetően — egyenrangú legyen a többi gazdasági ággal. Csak ilyen munka- és ügyviteli feltételekből kiindulva, s a mezőgazdasági termelés jellegét figyelembe véve kombinálhatjuk mindazokat az intézkedéseket, amelyek a termelési ciklusra, a szezonmunkára és egyes mezőgazdasági beruházások jellegére való tekintettel ösztönzőleg hatnak mind a társadalmi, mind a magánszektor termelésére, s arra készítik őket, hogy jövedelmüket a termelés és a hozamok fokozásával növeljék.

Az élelmiszer-kivitel fokozása jelentős ösztönzője kell hogy legyen az agráripari komplexumok és az egész gazdaság fejlődésének. A munka- és eszköztársítást, valamint a külfölddel fenntartott gazdasági kapcsolatok szervezett fejlesztését ezekre a programokra kell alapozni.

A szociálpolitikai követelményeknek nem a mezőgazdasági termékek gazdaságosságát nélkülöző áralakításával kell eleget tenni, azaz nem nehezíthetnek egyértelműen a mezőgazdaságra, hanem az egész gazdaságnak viselnie kell ezt a terhet.

A mezőgazdaság társadalmi szektora a birtokában levő korszerű technológia és a nagy hozamok ellenére sincs kellőképpen kihasználva. Lassú lemaradás tapasztalható a fejlett országok növénytermesztéséhez viszonyítva, az állattenyésztés pedig, néhány kivételtől eltekintve, stagnál. A társadalmi gazdaságok a legjobb földeket birtokolják, ezért a gabonahozamok, az ipari és takarmánynövény-termesztésben csúcseredményeket produkálhatnak, és elvárhatjuk tőlük, hogy a hektáronkénti állatállományt illetően utolérjék a fejlett mezőgazdaságú országokat. A nagygazdaságok a jelenlegi extenzív termelési módot egyedül a kedvezőbb természeti körülmények kihasználásával, a munka racionalizálásával és társadalmi tőke igénybevételeivel haladhatják túl.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari társultmunka-szervezetek, valamint a társult földművesek szervezetei jövedelmen alapuló öngazgatási kapcsolatteremtéssel, munka- és eszköztársítással erősíthetik az agráripari komplexum hosszú távú kapcsolatait és biztosíthatják a piac mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekkel való folyamatos ellátását. A nagy agráripari kombinátok az egymással újratermelési kapcsolatban álló mezőgazdaság és élelmiszeripar termelési-ügyviteli rendszereként fejlődnek majd. Amennyiben az agráripari kombinátok tervezési és ügyviteli együtt-

működést alakítanak ki a mezőgazdasági felszerelést és újratermelési anyagot gyártókkal, a vízgazdasággal, a tudományos intézményekkel és pénzügyi szervezetekkel, akkor sor kerülhet a fejlődés és a termelés magasabb fokú összehangolására.

Fokozatosan kell rámutatni a nagygazdaságok érdekeire, amelyeket gazdaságpolitikai intézkedésekkel is serkenteni kell, hogy hosszabb távon nagyobb felelősséget vállaljanak a társadalmilag szervezett termelés különböző formái útján a magántermelőkkel kialakított együttműködésért, és ezáltal hozzájárulnak azok termelési lehetőségeinek a kihasználásához és fejlesztéséhez, a korszerű technika és technológia mind szélesebb körű alkalmazásához, a termelékenység növeléséhez, a termelési költségek csökkentéséhez, a piac mezőgazdasági termékekkel való folyamatos ellátásához és a termelési szerkezet javításához.

A kizárólag mezőgazdasági termeléssel foglalkozó és a vegyes háztartások — amelyek egyes tagjai nem a mezőgazdaságban dolgoznak — nagy lehetőséget rejtnek magukban a mezőgazdasági termelést — a gyümölcsészetet, szőlészetet, állattartást és ipari növénytermesztést — illetően. A földműves háztartások és a birtokukban levő földek viszont egyre jobban elaprózódnak. A termelés és a szakosodás fokozódásának egyre inkább a földművesek különböző szervezeteinek a létrehozásához, egymás közötti kapcsolatteremtésük és társulásuk egyéb formájához kell kötődnie.

Perspektívájuk abban van, hogy hosszú távú és jövedelmen alapuló együttműködést kell létrehozniuk a mezőgazdaság társadalmi szektorával, az iparral és egyéb tevékenységi területekkel, mégpedig egyenjogú és tisztán gazdasági viszonyok kialakításával, amihez szakmai segítség, biztos áruértékesítés, újratermelési anyaggal és munkaeszközökkel való ellátás járul. Ezáltal nemcsak a földművesek termelésének és jövedelmének társítási folyamata terjedne ki, de a falvak szocialista társadalmi-gazdasági viszonyai is továbbfejlődnének. Ez pedig határozott elutasítást követeli mindazoknak a merev szervezési formáknak és viszonyoknak, amelyeket rá akarnak kényszeríteni a földművesek szervezeteinek jövedelemszerzésére és elosztására.

A gazdasági beruházások általános csökkenése mellett a mezőgazdasági beruházásoknak továbbra is növekedniük kell, legalább olyan mértékben, mint ahogyan hozzájárulnak a társadalmi össztermék létrehozásához, hogy ez az ágazat a saját jövedelmére, felhalmozására és amortizációira támaszkodva felkészülhessen önön pénzelésére és az eszközök gazdaságos befektetésére.

Az állattenyésztésbe való beruházások, a társadalmi szektor bővítése, a paragon maradt földterületek megművelése, a tagosítás és a kis parcellák bérletének költségei, az öntözőrendszerek, a magtárak és feldolgozó kapacitások kiépítése az eddigiéknél nagyobb beruházásokat igényelnek. Az olyan sajátos beruházások, mint az öntözési rendszer, a föld felvásárlása és a különböző növénykultúrák tenyésztése, szükségessé teszik a hosszú távú és kedvező feltételek melletti hitelfolyósítást.

A mezőgazdaság gyors fejlődése előfeltétele az öntözőrendszer kiépítése és a már meglevő csatornahálózat hatékonyabb kihasználása.

Bizottságunknak az agráripari termelés hosszú távú fejlesztési programja című dokumentumában lelhetőek fel mindazok a módszerek és lehetőségek, amelyek alapján valóra válthatók a mezőgazdaság termelési és beruházási irányelvei.

Az ügyvitel gazdasági feltételei, a mezőgazdaság termelési és fejlesztési tervei arra kell hogy készítsék a termelőket, hogy a regionális körülményeknek megfelelően a gazdaságilag leghatékonyabb termelési struktúrát alakítsák ki. Ez az irányvétel rendkívül fontos a saját erőnkre való támaszkodás politikája, a lakosság jobb ellátása és a kivitel fokozása szempontjából.

A hosszú távú gazdaságstabilizációs program teljes mértékben méltányolja a mezőgazdaság regionális fejlesztésének szükségességét, s ezáltal megfelelő feltételeket teremt az általános honvédelmi szükségletek kielégítéséhez és az ezzel kapcsolatos tervek teljesítéséhez.

A mezőgazdaság fellendülése, a lakosság és az ipar szükségleteinek kielégítése, valamint a kivitel növelése csak a termelés szakosítása, a rendelkezésre álló természeti erőforrások kihasználása és a termelés tömegessé, kifizetődővé tétele alapján képzelhető el.

A jelenleginél sokkal nagyobb méretű árutermelés szükségessé teszi a mezőgazdasági, az élelmiszeripari, a kereskedelmi, a kiviteli, a turizmussal foglalkozó és a szervezett fogyasztók társult munka szervezeteinek munka- és eszköztársítását. Mindehhez fejlett piachálózatra van szükség, annak valamennyi gazdasági és egyéb velejárójával, a termelőkkel szoros kapcsolatban álló szállítóvállalatokra, szervezett és ésszerű felvásárlásra, raktározásra, tartálékolásra, mezőgazdasági börzékre, minőségellenőrzésre stb.

Az eltelt időszak tudományos kutatómunkája beigazolta, hogy a termeléssel hosszú távú kapcsolatban álló tudomány milyen kedvező eredményekre képes. Jelenlegi mezőgazdasági fejlesztési tervünk megvalósítása sem képzelhető el a tudomány nélkül.

A mezőgazdasági termelés és az agráripari komplexum vázolt fejlődési feltételeinek a megteremtésével egyidőben emelni kell a falvak általános életszínvonalát, fejleszteni az egészségügyi, kulturális és egyéb szükségletek kielégítését szolgáló intézményhálózatot, mielőbb rendezni a földművesek nyugdíjbiztosítását és a magántulajdon öröklésével kapcsolatos kérdéseket. Ez lényegesen növelné a fiataloknak és általában véve a munkaképes lakoságnak a mezőgazdasági termelés iránti érdeklődését.

Szolgáltatások

Gazdaságunk egyik alapvető fogyatékkossága a szolgáltatások fejletlensége. A fejlettebb országokban például a szolgáltatóiparban foglalkoztatottak száma eléri a 40 százalékot, nálunk viszont a foglalkoztatottak

összlétszámának csak a 10 százalékát teszi ki. Ennek következtében a gazdaság szerkezete egyoldalú, a munkamegosztás fejletlen, az áruválaszték korlátozott, a termelési költségek magasak, számos szükségletet képtelenek vagyunk kielégíteni vagy csak behozatalból, a munkaerő és a különböző erőforrások kihasználatlanok, alacsony a foglalkoztatás és a magáneszközökből való beruházás.

Nemcsak a szolgáltatóiparban, hanem egész gazdaságunkban sem oldottuk meg a magáneszközök felhasználását. Azokról a jelentős eszközökről van szó, amelyeket eddigi fejlődésünk során szinte egyértelműen a személyi fogyasztás ösztönzésére fordítottunk (autóvásárlásra, hétvégi ház építésére stb.). Éppen ezért fel kell kelteni a lakosság érdeklődését, hogy önálló műhelyek, szerződéses társultmunka-szervezetek, szövetkezetek, termelői közösségek, a társultmunka-szervezetekkel létrehozott szerződéses viszonyok, munka- és eszköztársítás, valamint a társultmunka-szervezetekkel kialakított ügyviteli kapcsolatok útján fektessék be eszközeiket a termelésbe és egyéb tevékenységekbe.

A szolgáltatások fejlesztésével jelentős beruházási eszközöket takaríthatunk meg, ugyanis egyes termékek előállítására szempontjából a termelés ilyenkor megszervezése ésszerűbb. A termelés ágazati és regionális megoszlása ugyanis szükségszerű kiegészítője minden egyes iparág nagy és közepes termelési kapacitásainak. A szolgáltatások sokoldalú fejlesztése nélkül aligha számolhatjuk fel a munkanélküliséget, s még kevésbé csökkenthetjük a foglalkoztatottak számát a gazdaságilag ésszerű termelés által megkövetelt szintre.

A szolgáltatások fejlődése azt mutatja, hogy szférájuk világszerte bővül, s ez a termelési mód nem a múlté, nem afféle visszamaradt csökevény. A legújabb technológiai fejlődés — akárcsak az elektronika vagy a mikroprocesszorok esetében — a rendkívül jól felszerelt és nagy munkaszervezetekhez kötődő kis szervezetek termelésének a fejlesztését helyezi ki látásba. A kis- és szolgáltatóipar nagy lehetősége az új termékek kialakítása. Akárcsak a társadalmi szektor esetében, a magántulajdonban lévő eszközökkel végzett munka esetében is le kell egyszerűsíteni az eljárást, hogy minden meghatározott képesítéssel rendelkező állampolgár önálló tevékenységet fejthessen ki gazdaságunk minden olyan területén, amelyet számára a törvény engedélyez. Ezáltal lehetővé válhat, hogy minden eszközzel rendelkező egyén némi kockázatvállalással munkalehetőséget és megélhetést teremtsen maga számára, s ily módon többszörösen hozzájáruljon az ország fejlődéséhez, hisz nem kerül sor társadalmi eszközök igénybevételeire. A hiánycikket képező termékek és szolgáltatások esetében hitelekkel és az adópolitikával is ösztönözni kell az ilyen vállalkozókat.

Rendkívül szembevetendő a társadalmi és a magán szektor szolgáltatásainak a fejlesztési igénye, de csak nehezen tör magának utat az a felismerés, hogy ennek érdekében valamennyi társadalmi tényezőnek tevékenységet kell kifejtenie és a társadalom minden szintjén a szubjektív tényezők következetes akciójával lehet leküzdeni az értetlenséget, a szolgálta-

rási szféráktól való idegenkedést vagy annak lebecsülését. Ez különösen a magánkereskedések, szolgáltató műhelyek, szervizek stb. létesítésére érvényes. Nyilvánvaló, hogy ideológiai előítéletekről van szó, amelyek a társadalmi szektor szolgáltatások iránti lebecsülésében, abban a meggyőződésben jutnak kifejezésre, hogy csak a nagyipari termelés és a nagyvállalatok változtathatják meg az elmaradott gazdaságszerkezetet, s csak ezek oldhatják meg egyik napról a másikra a munkanélküliség kérdését, tőlük függ a nemzeti jövedelem növekedése stb. Senki sem vonja kétségbe a nagy létesítmények létjogosultságát, ha ezt a technológia és a termelés megköveteli, de a gyakorlat azt bizonyítja, hogy csak a kis és közepes munkaszervezetek képesek tömeges foglalkoztatásra, a nagyok termelésének a kiegészítésére, a munkájukba való bekapcsolódásra, kifizetendő és sokrétű termelésre, valamint a piaci és technológiai változásokhoz való alkalmazkodásra.

A gazdagodástól való félelmünk, s az iparosok számának korlátozása oda vezetett, hogy egyesek valóban monopol helyzetbe kerültek és nagyobb bevételre tesznek szert, mint amit termékeik és szolgáltatásaik alapján megérdemelnének. Ha azonban szabadabban kezeljük ezt a tevékenységet, akkor a konkurrencia folytán sor kerülhet a szükségletek sokoldalú és jobb minőségű kielégítésére.

Sort kell keríteni a társultmunka-szervezetek termelésében ki nem használt termelőeszközök pótlólagos igénybevételeire is. A kihasználatlan vagy leltárból leírt eszközöket át kellene adni az érdekelt szolgáltatásoknak, a kellőképpen ki nem használt eszközök esetében pedig lehetővé tenni — különösen a munkanélküliek vagy nem teljes munkaidőben foglalkoztatottak számára —, hogy meghatározott feltételek mellett igénybe vehessék őket. Ennek érdekében különösképpen azt kell lehetővé tenni, hogy a kihasználatlan munkaeszközöket a társultmunka-szervezetek az olyan ipari szövetkezetek vagy csoportok rendelkezésére bocsássák, amelyek a termelés bővítése érdekében hajlandóak a munkájukat — bizonyos mértékben a saját eszközeik befektetésével — társítani.

Ha figyelembe vesszük, hogy hány kihasználatlan gép áll szinte minden egyes gyárban és néhány olyan termékre van szükségük, amelyet nem lehet nagy sorozatban előállítani, vagy pedig gyártásuk nem fizetődik ki egy nagy munkaszervezetben, akkor egyértelműen leszögezhetjük, hogy minden munkaszervezetben, községben, gazdasági kamarában és egyesületben ki kellene dolgozni a szolgáltatások fejlesztési lehetőségeit és mielőbb hozzájárulni a halaszthatatlan feladathoz. A bankoknak — akár csak a kisüzemek létrehozóinak — szintén segíteniük kellene az ilyen kisvállalkozásokat. Ha ehhez a tevékenységhez a gazdaságosság szemszögéből közelítünk és a gazdaság tényleges szükségleteiből, a szolgáltatások iránti valós keresletről, az exportkényszerből és az importhelyettesítés szükségességéből indulunk ki, akkor ennek az akciónak rendkívül nagy visszhangra kell találnia, s rövid időn belül jelentős mértékben hozzájárulhat a piac megszilárdításához, a termelési költségek és a foglalkoztatás kérdéseinek megoldásához. Új munkahelyek megnyitásának, az új ter-

melésnek és jövedelemszerzésnek a kezdeményezése kedvezően hozzájárulhat a munkanélküliség problémájának a megoldásához. Sokkal kedvezőbb, mint azok a politikai akciók, amelyek a már meglévő — egyébként is kihasználatlan munkaerőben bővelkedő — munkaszervezetekben szándékoznak újabb munkahelyeket nyitni, holott ez még összetettebbé tenné azok gazdasági helyzetét.

A szolgáltatások fejlesztéséhez jelentős mértékben hozzájárulhat az ideiglenesen külföldön dolgozók eszközeinek szervezett felhasználása is. Ezen cél szolgálatába kell állítani jogi és gazdasági eszközeinket, mindenekelőtt pedig vám- és adópolitikánkat.

Közművesítés és lakásépítés

Alkotmányunk szerint a lakások társadalmi és magántulajdonban lehetnek. A munkaviszonyban levők kötelező lakásépítési járuléka, a tár-sultmunka-szervezetek és a község lakásépítési és elosztási gyakorlata kedvezett az ésszerűtlen megoldásoknak és azt a meggyőződést alakította ki, hogy elég munkaviszonyba lépni ahhoz, hogy valakinek joga legyen munkaszervezetétől lakást igényelni, tehát anyagi vonatkozásban a lakás-kérdés megoldása nem tartozik a család takarékosági céljai közé. Ennek kedvezett a bankoknak az a gyakorlata is, hogy a növekvő lakossági takarékoság ellenére jönytelennek és mellékesnek tartották a magán-tulajdonban levő lakásépítés hitelekkel való támogatását, holott számos országban ez képezi meghatározott típusú bankok ügyvitelének az alap-ját. Az említett gyakorlat ahhoz a meggyőződéshez vezetett, hogy a szocializmus egyik legfontosabb jellemvonása, hogy a lakás társadalmi tulajdonra képez.

Nemzeti jövedelmünk körülbelül 10 százalékát lakásépítésre fordítjuk, ami igen nagy százalékarány. Ennek alapján szemmel látható eredményeket értünk el lakásállományunk felújításában és építésében, de ugyanakkor ennek egyes kedvezőtlen gazdasági és társadalmi következményei arra utalnak, hogy feltétlenül változtatnunk kell lakáspolitikánkon és lakás-építésünkön. Mivel a lakások építését társadalmi eszközökből pénzeltük, az építkezés gazdaságossága és ésszerűsége háttérbe szorult. A rendkívül alacsony lakbérek miatt az érdekeltek minél nagyobb és kényelmesebb lakást szeretnének, olyat amely meghaladja az átlagosnak elfogadott szükségleteket. A lakások bérlőit sem ellenőrizte senki, akiknek az volt az érdeke, hogy minél ésszerűbb és olcsóbb lakásba kerüljenek.

Mivel gazdaságilag senki sem érdekelt abban, hogy milyen lakások épülnek, a lakásépítés olyannyira megdrágult, hogy ilyen szempontból Jugoszlávia lett a legdrágább ország a kontinensen. Az építővállalatokat és a lakásépítés egyéb tényezőit semmi sem ösztönzi a gyorsabb és olcsóbb lakásépítésre. Ezért a nemzeti jövedelemnek a lakásokra elkülönített és a tár-sultmunka-szervezetek jövedelmét terhelő része sem a kiépített lakások számát, sem pedig azok árát illetően nem jár olyan eredménnyel,

mint más országokban, sőt még a magánépítésre is rányomja bélyegét. A lakásépítési tervekben kevés lakás szerepel az árlistán. Többet kellene áruba bocsátanunk.

A lakásprobléma efféle megoldása nemcsak a protekció, a privilégiumok és a visszaélés forrásává vált, de napjainkban már odáig fajult, hogy a lakók még a lakbért sem fizetik.

A közművesítést — a lakásépítéshez és használathoz kötődő telekrendezést és egyéb közművesítési munkát — többnyire a lakásépítésre szánt eszközökből fedezték, ami még jobban megdrágította a lakásokat. A közművesítésre fordítandó eszközökkel ugyanúgy bántak, mint a lakásépítésre számtakkal. Nem került sor a közművesítés kiadásainak egyéb, hosszú távú forrásokból, közkölcsonökből, biztosítási alapokból való fedezésére, s ami a legfontosabb, egy reálisabb közművesítési díjszabásra. A közművesítés alkalmatlan módja pedig csak tovább bonyolította a lakáskérdést. Mindennek ellenére számos környezetben nem a pénzeszközök hiánya okozta a lakásépítés megtorpanását, hanem a lakásépítési engedély megszerzésének rendkívül bonyolult módja, valamint az épületanyag és a szolgáltatások hiánya.

A lakásépítés és a közművesítés tehát alapos változásra szorul, vagyis felül kell vizsgálni ennek a rendszernek a gazdasági alapjait. A megoldás keresésekor abból kell kiindulni, hogy a magánépítés és a társadalmi lakás használata megközelítőleg egyenlő feltételekhez kötődjön, mert ez lehetővé teszi, hogy polgáraink a saját ház vagy lakás mellett döntsenek, ne pedig olyan társadalmi lakást béreljenek, amelyért gazdasági lakbért kell fizetniük. A közeljövőben ugyanis majd a lakbérekből kell fedezni a lakások egyszerű újratermelését, hosszabb távon pedig a bővített újratermelés egy részét is.

A társadalmi lakásépítési eszközöket egyrészt társítani kell a magán-eszközökkel, másrészt pedig szolidáris építkezésre kell fordítani, hogy segítségben részesüljenek mindazok a dolgozók és személyek, akiknek a bevétele nem teszi lehetővé, hogy saját lakáshoz jussanak vagy gazdasági lakbért fizessenek. Dinamikusabban kell fejleszteni a lakásszövetkezeteket, mégpedig a szövetkezeti tagok öngazgatásának a továbbfejlesztésével, személyes munkájuk és eszközeik igénybevitelével, a magán- és a társadalmi eszközök társításával. A fejlesztés meghatározásakor a társult munkában dolgozóknak át kell tekinteniük a lakáskérdés gyors és kedvező megoldási lehetőségeit, s konkrét programot kell kidolgozniuk ezzel kapcsolatban. Figyelembe kell venniük mind a személyes hozzájárulás lehetőségét, mind a közfogyasztásra szánt eszközök igénybevitelét. Olyan hitelrendszert kell kidolgozni, amely takarékosági alapon, a magánlakásvásárlást serkenti.

A lakásépítéssel kapcsolatos közművesítési kiadásokat a hosszú távú hitelek mintájára ki kell terjeszteni az egész lakásalapra, azaz az összes lakásra, hogy ne csak az újonnan épült lakásokat terheljék. Ebből az következik, hogy az egész városi járulékot közművesítési célokra kellene felhasználni. Ezek az intézkedések lehetővé tennék a jelenlegi lakásépítési

rendszer és lakáselosztás megváltoztatását, s így a lakásépítést bankokkal, építőipari és egyéb munkaszervezetekkel közösen lehetne megszervezni. Ehhez egy átmeneti időszakra lenne szükség, hisz rövid idő alatt, a szükséges szervezési és gazdasági előkészületek nélkül nem lehet gyors változásokat elérni.

A lakásépítés és a lakáspolitikai reformja nem részletkérdés. Fokozódó hatása megmutatkozik mind a termelés, mind a fogyasztás méretein és szerkezetén. Az említettek következtében a fogyasztás számos kedvező vonatkozása megváltozik. A háztartásokra fog tartozni, hogy az ételmezés, ruházkodás és egyéb egzisztenciális szükségletek kielégítése mellett lakást is vásároljanak maguknak, mégpedig a saját eszközeikből és hitelek igénybevételével. Ennek kell alárendelniük összes többi szükségleteiket. Ezeket a változásokat szintén figyelembe kell venni a társultmunka-szervezetek tervei és a társadalmi tervek készítésekor.

Foglalkoztatottság és foglalkoztatás

Hazánk múltbeli és jövőbeli fejlődésének egyik legfontosabb társadalmi-gazdasági ellentmondása a társadalmi eszközökkel végzett munkához való jog és a munkaerő-szükséglet közötti különbség.

Ennek az elvnek a megvalósítását jelenlegi anyagi fejlődésünk és az eddigi gazdaságfejlesztési politika határozza meg, ami részben a probléma túlzott kielégésének a következménye. Össze nem egyeztetett gazdasági és társadalmi változások, egyes gazdasági területek, különösen az intenzív szolgáltatások, a mezőgazdaság és a kisipar visszafogott fejlesztése, a termelőerők regionális megoszlásának mellőzése, az oktatási rendszer és az iskolahálózat gazdasági szükségletektől független fejlődése, a gazdasági ügyviteli feltételek miatt kihasználatlan kapacitások, a termelékenység és a hatékonyság alacsony foka stb. járult hozzá ahhoz, hogy a foglalkoztatottság, illetve a munkanélküliség ilyen égető és hogy ilyen gazdasági, társadalmi és politikai következményekkel jár. Ez különösen az elhelyezkedésre várók számában és profiljában jut kifejezésre. Többnyire tanulmányukat befejezett diákokról, fiatal munkásokról, nőkről és a külföldi munkáról hazatérőkről van szó. Azt sem téveszthetjük szem elől, hogy a gazdaságban és egyéb területeken foglalkoztatottak nincsenek kellőképpen kihasználva, hogy a munkaviszonyban levők száma nincs arányban a rendelkezésre álló termelőkapacitásokkal.

Társadalmunk egyik legfontosabb hosszú távú célja minden munkaképes személy produktív foglalkoztatása. Ennek a célnak a megvalósítása a gazdasági élet dinamikus és eredményes fejlődésétől és szerkezetének idejekorán való átstrukturálódásától függ. Ilyen értelemben dinamikusabbá válhatna gazdaságunk fejlődése és a foglalkoztatás. Ha évente körülbelül 200 000 dolgozót ölelne fel, akkor már a következő évtizedben sokkal kisebb gondot okozna a foglalkoztatás mint manapság. Egy szerényebb változat szerint — ha évente mintegy 120 000 munkanélkülit foglalkoz-

tatunk —, akkor csak az évszázad végén érjük el a teljes foglalkoztatást. Mindez arra utal, hogy kölcsönös összefüggés van a gazdasági fejlődés és a foglalkoztatás között. Mielőbb magunk mögött kell hagynunk a gazdasági pangást, mert minden elszárasztott év elodázza a nehézségek mérséklődését és mind távolabb kerül a kitűzött cél.

Ha ezt a problémát fokozatosan és a tényleges helyzetnek megfelelően nem oldjuk meg ebben és a következő évtizedben, akkor mindenmű gazdaságpolitika, lett legyen az akár hosszú távú gazdaságzilárdítási programunk is, eredménytelen marad, a társadalmi ellentmondások pedig kiéleződnek.

Természetesen nem téveszthetjük szem elől, hogy a munkanélküliségnek köztársaságonként és tartományonként — s azokon belül — különböző vetületei vannak, s ennek alá kell rendelni a regionális fejlesztési politikát is. Egyszóval a munkanélküliség országos jellegű gazdasági és társadalmi gond, amellyel számot kell vetnünk a társadalmi-politikai közösségek társadalmi terveinek a kidolgozása során, de a köztársaságok és autonóm tartományok közötti megállapodások megkötésekor is. Ez még fontosabbá teszi, hogy az ország gazdasági szerkezetének és fejlődésének a koncepciójában helyet kapjon a munkanélküliség problémájának a megoldása, és tükröződjön benne az eltérő regionális helyzet is. Jelentős szerepet tölthet le ebben az egységes jugoszláv piac. Ez a nehézségeken azzal könnyíthetne, hogy gazdaságunk minden erejével és teljes befogadóképességével erre a gondra összpontosítana és a társadalmi eszközök szabad áramlásával elejét venné az országon belüli migrációnak.

A probléma eredményes megoldásához és a teljes foglalkoztatás eléréséhez mindenképp ki kell használni valamennyi rendelkezésre álló műszaki kapacitást és anyagi erőforrást, beleértve a munka több műszakban való megszervezését, a gépek jobb kihasználását és gazdasági élettartamuk lerövidítését.

Mielőbb le kell rövidíteni a nehéz munkát végzők, a kedvezőtlen körülmények között és a két vagy több műszakban dolgozók munkaidejét, mégpedig azzal a feltétellel, hogy társulmunka-szervezetükben növelik a munka termelékenységét és a jövedelmet.

A foglalkoztatási gondokat illetően ismételtelen hangsúlyozni kell a szolgáltatások és a kisipar jelentőségét, a gyors fejlődésükhöz szükséges kedvező feltételek megteremtését. A szubjektív erők közvetlen ténykedésével kell elhárítani minden adminisztratív akadályt a magántulajdonban levő eszközökkel végzett munka elől. Olyan feltételeket kell teremteni, hogy mindenki saját maga oldhassa meg foglalkoztatási gondját, s ehhez hitelekkel, adópolitikával és egyéb kedvezményekkel kell segítséget nyújtani. Különösen ha hiánycikkek és szolgáltatások pótlásáról van szó. Minden feldolgozó ágazatban ösztönözni kell a technológiailag indokolt és intenzív munkát igénylő beruházásokat.

Kedvező feltételeket kell teremteni a lakásépítéshez, mert ez számos kulcsfontosságú gazdasági és társadalmi probléma megoldásához járul hozzá: a foglalkoztatáshoz, a behozataltól viszonylag minimálisan függő

termelés fejlesztéséhez, a családok égető gondjának, a lakásproblémának a megoldásához, végső soron pedig a gazdasági élet fellendítéséhez.

Ha ezt az irányvételt követi a kihasználatlan munkaerővel rendelkező kisebb helységek — a közművesített, lakásgonddal nem küszködő falvak — termelői kapacitásának a robbanásszerű átalakulása, s ha a fejlettebb vidékek társult munka szervezetei érdekelték lesznek abban, hogy termelésüket a kevésbé fejlett vidékek munkaszervezeteivel társítva szervezzék meg, akkor csökken a nagy ipari központokra gyakorolt nyomás, a lakosság elvándorlása, mindenekelőtt pedig felgyorsul a lényegesen kisebb beruházásokkal és egyéb társadalmi költségekkel járó foglalkoztatás. Ez teljes mértékben vonatkozik a mezőgazdaság általános és a mezőgazdasági termékek feldolgozó kapacitásainak a szükségszerű fejlesztésére.

Mindebben nagy segítségünkre lehetnek a rendelkezésünkre álló szellemi erőforrások (a gazdaságban létre kell hozni a fejlesztési ágazatokat, intézményeket, informatikai központokat, piackutatást stb.), hisz éppen szakképzett és magasszaképzett munkanélküliek nagy számban állnak rendelkezésünkre.

Iskoláztatási és oktatási rendszerünket mielőbb össze kell egyeztetni a társult munka és az egész társadalom szükségleteivel és fejlesztési programokkal. Csökkentenünk kell a társadalomtudományi karok hallgatóinak számát, s ezzel párhuzamosan növelni kell a beiratkozási lehetőséget a termelő és hiányszakmákra.

A társadalmi-politikai közösségek terveivel és a gazdaságpolitikai intézkedésekkel oda kell hatni, hogy a külföldi munkavállalásról hazatérő dolgozók elhelyezkedhessenek, a velük létrehozott közös megállapodás alapján a rendelkezésükre álló eszközöket is fel lehessen használni munkahelyek létesítéséhez, s egyáltalán érdekeltté kell tenni őket abban, hogy minél több új munkahely nyíljon az országban.

A munkaviszony és a társadalmi eszközök igénybevétele megfelelő munka- és ügyviteli eredményekre, felhalmozásra kötelez, amelynek gazdaságos és ésszerű befektetése újabb munkahelyek megnyitását teszi lehetővé. Mindazok, akik hanyagul és felelőtlenül végzik munkafeladataikat és kötelességüket, illetve nem járulnak hozzá a társadalmi eszközök ésszerű felhasználásához, nem formálhatnak jogot munkahelyük megtartására.

A szociálpolitika

Szocialista társadalmunk anyagi fejlődésének legfontosabb céljai tulajdonképpen szociális célok. A jelenlegi nehéz gazdasági helyzet aligha fedtetheti velünk a gazdasági fejlődésnek ezeket a célkitűzéseit.

Ebből az irányvételből egyértelműen következik, hogy a gazdaság- és szociálpolitikai egységet képez, a hosszú távú gazdaságstabilizációs programban javasolt gazdasági változásokat pedig tényleges társadalmi változásokat hozó szociális intézkedéseknek kell kiegészíteniük.

A szociálpolitika szempontjából a társult munka belső viszonyai a legfontosabbak. Annak az alkotmányos elvnek az érvényesítése viszont, hogy a dolgozók egész társadalmi helyzetének alapját a munka és a munkaeredmények képezik, még csak a kezdetén van. Gazdasági rendszerünk jelenlegi alapja nem biztosít munka szerinti elosztást, a gazdálkodási feltételek olyanok, hogy az árviszonyok és a megvalósított jövedelem nem fejezi ki a társultmunka-szervezet tényleges munka- és ügyviteli eredményeit, az infláció elértékteleníti a megvalósított jövedelmet és olyan jövedelemelosztást tesz lehetővé, amely nem tükrözi a munkával való tényleges hozzájárulást és a társadalmi eszközökkel való gazdálkodás eredményeit. Túl nagyok az iparágak közti különbségek, s az azonos munkáért megközelítőleg azonos jövedelem elve rendkívül eltérően valósul meg. Ha emellett még azt is figyelembe vesszük, hogy sokhelyütt a kedvezőtlen eredményeket és veszteségeket társadalmisítják, akkor egyértelműen megállapíthatjuk, hogy rendkívül nagy erőfeszítésekre lesz szükség a fenálló helyzet megváltoztatására. A programunk által javasolt gazdasági változások célja, hogy alapvetően megváltozzon a munkához való viszony és az ügyvitel hatékonysága. Ebben az esetben a munka és ügyviteli eredményeket ténylegesen tükröző személyi jövedelmek közti különbség nagyobb lesz, a termelőmunka és az alkotómunka értékelésének szintje pedig nem függ majd egyértelműen attól, hogy kedvező vagy kedvezőtlen körülmények között működő ágazatról van-e szó.

A legnagyobb szociális különbségek abból származnak, hogy a dolgozó munkaviszonyban van-e vagy sem. Amíg ezt a gondot a programunk által javasolt módon nem oldjuk meg, aligha beszélhetünk a munkához való egyenlő jogról és arról, hogy minden munkaképes személy azonos feltételek mellett járulhat hozzá saját szükségletének a kielégítéséhez és a társadalom fejlődéséhez. Ezt az idézi elő, hogy a rendelkezésre álló termelőeszközöket nem használják ki kellőképp, s így csökken a munkanélküliek elhelyezkedési lehetősége és nem válik lehetővé, hogy mindenki azonos módon vegye ki részét a társadalmi tulajdonban levő eszközök igazgatásából. A munkaviszonyban levők azáltal segíthetnek a munkanélkülieken, hogy ésszerűbben veszik igénybe az eszközöket, a termelékenység fokozásával növelik a felhalmozást, s ezáltal nagyobb lehetőséget biztosítanak a fejlődéshez. Az olyan esetekben, amikor a társadalmilag megállapított mércék szerint gyengén használják ki vagy tönkreteszik a társadalmi eszközöket, illetve amikor egyesek nyilvánvalóan nem tesznek eleget munkakötelezettségeiknek, akkor mincs értelme védelmezni a munkahelyhez való jogukat, hanem lehetővé kell tenni, hogy a közösség olyan dolgozót állítson az illető helyére, akinek munkaeredményei hozzájárulnak a dolgozók bruttó személyi jövedelmének növeléséhez és a társadalmi eszközök bővített újrateleléséhez.

A lakosság szociális szerkezetének gyors átalakulása során gyakran kerülnek el a társadalom, a gazdaság és a fejlesztési politika figyelmét olyan szociális kérdések, amelyek a gazdasági és fejlesztési politikának az ösztönös migrációra, a mezőgazdaság és a falvak túlzott visszafejleszté-

sére, a városokba és a nagy agglomerációs övezetekbe való beköltözésre gyakorolt hatásából következnek. Hosszú távú gazdaságszilárdítási programunk a lakosság szociális szerkezetének a szükségszerű átalakulását figyelembe véve hatalmas átalakulást helyez kilátásba fejlesztési politikánkban és a termelőerők regionális elhelyezésében, a szocialista átalakulás szellemében pedig megköveteli, hogy még tervszerűbbek, tudatosabbak és szabályozottabbak legyenek ezek a folyamatok, hogy ezáltal az osztálytársadalmi fejlődés gazdaságilag biztosított és humánus legyen. A vidékenként eltérő demográfiai változások — az, hogy egyes régiókban túlnépesedéssel, másutt pedig népességcsökkenéssel kell számolnunk — megfelelő gazdasági és szociális intézkedéseket tesznek szükségessé a vételek elkerülése miatt és a lakosság újratermelésének kedvezőbbé tétele érdekében. Fokozott figyelmet kell tehát fordítanunk a családra és a munkaviszonyban levő anyákra.

Fejlesztési politikánknak a jövőben szociális okokból is arra kell törekednie, hogy a társadalmi felhalmozás a munkaerővel és megfelelő természeti kincsekkel rendelkező vidékek felé irányuljon. Az egyenletesebb regionális fejlesztési politikának és minden olyan intézkedésnek, amely a városi és a falusi élet- és munkakörülmények közelítésére törekszik, el kell érnie, hogy csökkenjen a felesleges migráció és a vele járó költségek.

A falvak szociális problémái közvetlen kapcsolatban állnak a mezőgazdaság fejlesztésével és az ifjúság ottmaradásával. Fejlesztetni kell a falusi településeken a közös szükségletek kielégítését végző hálózatot és csökkenteni kell az életszínvonalbeli különbségeket. Az úthálózat, az infrastruktúra és a legfontosabb kulturális intézmények kiépítése lehetővé tenné, hogy a mezőgazdasági vidékek termelése intenzív fejlődésnek induljon, közvetlen kapcsolatba kerüljön a piaccal és maguk a falvak kulturálisan is átalakuljanak. Ehhez tartozik még az előregedett földművesek problémáinak megoldása is.

Társadalmunk egyik igen fontos feladata, hogy minél kedvezőbb feltételeket teremtsen az ideiglenesen külföldön tartózkodó jugoszláv állampolgárok hazatéréséhez, hogy alapjában véve ugyanolyan munkavállalási lehetőségek várják őket, mint közösségünk többi tagját, ezenkívül segítséget kell nyújtanunk itthoni tevékenységük megválasztásában és eszközeik befektetésében.

Az életnek és a munkának a társult munka hatáskörén kívül eső területein terjednek a szociális különbségek, különösen a magántulajdon, a különböző járadékok, a társadalmi tulajdon kisajátítása, a nem megfelelő örökösödési adó, a valutaespekulációk stb. következtében. Ezek a jelenségek mindinkább szociális, gazdasági és politikai problémává nővik ki magukat. Éppen ezért vált sürgetővé a szociális különbségek mielőbbi megfékezése, valamint a társadalmi rendszerünk és a szocialista erkölcs elleni vétségek megelőzése. Alapvető változásokat kell eszközölnünk a lakosság jövedelmének megadóztatásában, törekvésünk célja a munka nélkül szerzett jövedelem fokozott mérvű megadóztatása kell hogy legyen, de ugyanakkor ösztönöznünk kell a munkán alapuló jövedelem-

szerezést is, függetlenül attól, hogy társadalmi szektorban vagy magánész-
közökkel végzett munkáról van-e szó.

Aligha valósíthatjuk meg tervezett lakáspolitikai változásainkat —
különösen a gazdasági lakbérek bevezetését —, ha ezzel párhuzamosan
nem dolgozzuk ki az alacsony jövedelmű családok szociális védelmét, és
ha nem folytatjuk, nem fejlesztjük tovább a szolidáris lakásépítést, hisz
ez a gazdaság- és szociálpolitika egységének egyik nyilvánvaló példája.

Azt is meg kell említenünk, hogy hosszú távú gazdaságzilárdítási
programunk megvalósításának első szakaszában teljes betekintést kell
nyernünk a lehetséges szociális változásokba, nagy fogékonyságot kell
tanúsítanunk a különböző problémák iránt, amelyek társadalmi megér-
tést és segítséget igényelnek, hogy könnyebben áthidalhassuk őket, s
ugyanakkor a kötelezettségeknek és lemondásoknak arról kell meggyőző-
ni dolgozóinkat és lakosságunkat, hogy azok minden egyén és család
gazdasági lehetőségeitől függenek, illetve azzal kölcsönhatásban vannak.
Tehát ilyen kedvezőtlen gazdasági körülmények között is olyan szociál-
politikát kell folytatnunk, hogy az a dolgozókat és a társadalom minden
tényezőjét a gazdasági nehézségek mielőbbi túlhaladására ösztönözze.
Szembe kell helyezkedni a jövedelemelosztásban tapasztalt egyenlősdivel,
bár ez minden bizonnyal nehézségekbe ütközik a megélhetési költségek
rohamos növekedése miatt. A szociális helyzet szükségszerűvé teszi, hogy
gazdaságpolitikánkkal és a hozzá kötődő szociálpolitikával maximális
hatást gyakoroljunk a termelés fokozását előmozdító valamennyi ténye-
zőre.

III. HOSSZÚ TÁVÚ GAZDASÁGSZILÁRDÍTÁSI PROGRAMUNK TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI FELTÉTELEI

1. A gazdasági válság körülményei között társadalmunk fokozottan ki
van téve a különböző öngazgatás- és szocialistaellenes erők, a nacionaliz-
mus, a bürokratizmus, az etatizmus és a liberalizmus veszélyének, ame-
lyek kétségbe vonják egész rendszerünket, szocialista öngazgatású kö-
zösségünk alapvető irányvételét és anyagi fejlődésének eredményeit.

Társadalmunk minden ilyen sorsdöntő időszakában — mint azt for-
radalmunk tapasztalatai is igazolják — döntő szerepet játszik a szerve-
zett szocialista erőknek, a Dolgozó Nép Szocialista Szövetségének, külö-
nösen pedig a Kommunista Szövetségnek a társadalmi helyzet bíráló
elemzése alapján megnyilvánuló készsége, hogy kidogozza a társadalmi
viszonyok és a termelőerők fejlődésébe változást vivő programot,
amely meghatározza, hogy az adott fejlődési időszakban hogyan kell
megoldani a felhalomzódott társadalmi és gazdasági ellentmondásokat
a szocialista öngazgatás hosszú távú fejlődése és a jugoszláv kö-
zösség szövetségi rendszerének megszilárdítása során. Egy ilyen haté-

kony program lehet a legjobb válasz mindazoknak az erőknél és egyéneknek, amelyek és akik öngazgatásellenes pozícióról kérdőjelezik meg társadalmi-rendszerünket és termelési viszonyainkat.

2. A hosszú távú gazdaságsszilárdítási program megvalósítása szükség-szerűvé teszi a gazdasági, szociális és társadalmi-politikai szféra alapvető megváltoztatását. Egyszer és mindenkorra elejét kell venni a lehetőségeinket meghaladó életmódnak és lehetővé kell tenni, hogy minden dolgozó és az egész társadalom azzal rendelkezzen, amire a tulajdon munkája és jövedelme feljogosítja. Tehát a társadalom egész értékrendszerét annak az egyetlen mércének kell alárendelni, hogy mindent az élő és a holt munka hozzájárulása alapján kell értékelni. Ennek alapján kell megváltoztatni az árviszonyokat, az elosztást pedig függetleníteni kell az etarista viszonyokról. Feltétlen változásokra van szükség a gazdaság jelenlegi szerkezetében; ki kell küszöbölni az egyoldalúságot. A külfölddel való gazdasági együttműködésben döntő eredményekre van szükség: munkára és ügyvitelre kell átállítani az egész gazdaságot, hogy megköze-líthessük a fejlett országok termelékenységét és hatékonyságát. Szociális téren harcot kell folytatni az egyenlődség ellen, fokozni kell a dolgozóknak a munka és az alkotótevékenység iránti érdeklődését, fel kell számol-ni mindazokat a szociális különbségeket, amelyek nem a munkán alapul-nak, hanem vagyonnak, járadéknak vagy egyéb munka nélküli jövede-lemnek az eredményei. Ugyanis az ilyen különbségek okozzák a társadalmi feszültségeket és a szociális egyenlőtlenségeket.

A társadalom politikai szférájában teljes mértékben kifejezésre kell hogy jussanak szocialista öngazgatású, a nemzetek és nemzetiségek egyen-jőségűségén alapuló közösségünk demokratikus jellemvonásai. A jelenlegi társadalmi helyzet megköveteli az összes szervezett szocialista szubjektív tényező mozgósítását és aktivitását, hogy eszmei harcot folytassanak társadalmunk hosszú távú célkitűzéseinek az eléréseért, a hosszú távú gazdaságsszilárdítási program eszmei alapjaiért és valóra váltásáért, a je-lenlegi helyzet gyökeres megváltoztatásáért. A társadalmi-politikai kö-zösségek és igazgatási szervek szempontjából döntő fontosságú, hogy a küldöttrendszer váljon a döntéshozatal színhelyévé, és hogy a küldött-testületek, küldöttségek és a küldöttek aktivitása teljes mértékben a program megvalósítását és annak ellenőrzését szolgálja, miközben min-den végrehajtó és igazgatási szerv demokratikus felelősséget kell hogy vállaljon, beleértve a feladataik és kötelességeik végrehajtásáért társadal-milag felelős valamennyi tényezőt is. A társadalmi-politikai közösségek szervei számos vonatkozásban túllépik alkotmányos hatáskörüket, s így előtérbe kerül állami, háttérbe viszont öngazgatási jellegük. Ez különö-sen a gazdasági és társadalmi folyamatok szabályozására alkalmatlan módszerek érvényesítésében jut kifejezésre.

A küldött-testületek az önállóság és a sajátos különbségek figyelembe-vételével hozzá kell hogy lássanak a közös szféra bővítéséhez, függetle-nül attól, hogy társultmunka-alapszervezetekről, községekről, tartomány-ról, köztársaságról vagy magáról a szövetségről van-e szó. A gazdasági,

szociális és politikai szférát olyannyira meg kell változtatniuk, hogy létrejöjjen a jelenlegi helyzet megváltoztatásának és a hosszú távú gazdaságzilárdítási program valóra váltásának a feltétele. Ez megköveteli a munkásosztály és minden egyes dolgozó közvetlen bevonását és a szubjektív erők teljes mozgósítását.

3. A gazdasági válságból csak akkor lábalhatunk ki, ha széles fronton mozgósítjuk a termelési tényezőket, miközben gazdasági és társadalmi feltételeket teremtünk aktivizálásukhoz. Ezért a hosszú távú gazdaságzilárdítást szakaszonként kell valóra váltani, minden egyes szakaszában összehangolt társadalmi és gazdasági programokkal. Aligha várhatunk komolyabb eredményt attól, ha körültekintő előkészület nélkül látunk hozzá a hosszú távú gazdaságzilárdítási program részintézkedéseéhez. Eddigi gyakorlatunk azt bizonyítja, hogy ilyen esetekben gyakran kereszteznek egymást az intézkedések.

A hosszú távú gazdaságzilárdítási program dokumentumai alapján elő kell készíteni megvalósításának első szakaszát, amely megfelelő változásokat eszközöl a bővített újratermelés, a külfölddel fenntartott gazdasági kapcsolatok rendszerében, az árrendszerben és -viszonyokban, a pénzügyi és hitelviszonyokban, adórendszerünkben, az összbevétel és a tiszta jövedelem elosztásában.

Ezeket a kulcsfontosságú területeken egyidőben kell változásokat eszközölni. A bizottság dokumentumai alapján ez év októberéig elő kellene készíteni a változásokat, hogy minden lényeges feltétel meglegyen a társultmunka-szervezetek 1984. évi gazdálkodásához, és hogy a szubjektív erők egy általános akciót kezdeményezhessenek az említettek következetes, határozott és egységes elfogadása érdekében.

Ilyen értelemben — az új, szigorú gazdálkodási feltételek közepette minden társultmunka-alapszervezet dolgozóinak felül kell vizsgálniuk saját gazdasági helyzetüket és minden rendelkezésükre álló anyagi forrás és munkalehetőség mozgósításával legkésőbb az év végéig meg kell határozniuk, hogy milyen tevékenységet fejtenek ki gazdasági és ügyviteli terepen a következő évben. A gyakorlatban minden egyes munkaszervezetben eltérő viszonyok tárulnak majd fel, kezdve az olyanoktól, amelyek az új feltételeken az eredményes és dinamikus fejlődés lehetőségét látják, egészen a fennmaradás kérdésével szembesülő szervezetekig.

Mindennek során feltétlenül jelen kell lennie valamennyi társadalmi és gazdasági tényezőnek, hogy hozzájárulhassanak a helyzet áttekintéséhez, segítséget nyújthassanak és az Antiinflációs program alapján keressék a legjobb megoldást. Ezt a társadalmi és gazdasági segítséget olyanná kell tenni, hogy minden életképes tényező előtt távlatokat nyisson és ösztönzőleg hasson a saját tartalékok kihasználására. Amennyiben ez nem lehetséges; amennyiben a gazdasági feltételek és az ügyviteli feltételek, illetve a piaci viszonyok arra utalnak, hogy nincs racionális megoldás valamely társultmunka-szervezet számára, mert a munka és ügyvitel meghosszabbítása valójában csak a társadalmi tőke kárára valósulna meg; amennyiben a termelés teljesen más területre való áttevése sem válna ki-

fizetődővé, akkor fel kell számolni a munkaszervezetet. Az ilyen munkaszervezetek dolgozói számára más munkalehetőséget kell találni, vagy másként kell megszervezni a termelést, megőrizni a vagyont és olyan gazdasági tényezőknak adni át, amelyek eredményesen gazdálkodhatnak vele. Minden ilyen esetben, az érdekelt munkaszervezetekkel — amelyekkel az illető szervezet ügyviteli és újratermelési kapcsolatban állt — az összebevétel, a jövedelem és a közös befektetések alapján és a bankokkal együtt meg kell határozni a csőd eljárásból eredő köteleességeket.

Az elmondottakból kitűnik, hogy stabilizációs programunk első szakaszának megvalósításához alapos gyakorlati és szervezeti előkészületeket kell tenniük a hozzáértő szakembereknek. Az ügyviteli feltételek meghatározását követően, amikor már mindenki megismeri saját helyzetét, komoly érdekkülönbségek merülnek fel és ennek következtében különbözőképp foglalnak állást a stabilizációs programmal kapcsolatban, s ez különböző eszmei hozzáállást is eredményez. Komoly ellenállásra lehet számítani a változásokkal szemben, sokan ragaszkodni fognak a fennálló viszonyok megőrzéséhez, hisz ez volt a kevés munkával és gazdasági felelősséggel alig járó könnyű életmód biztosítója. Rendkívül fontos, hogy a dolgozókat tájékoztassuk a program és a változások céljáról, a csoport- és államtulajdonosi formák, valamint a voluntarista és szubjektivistá döntéshozatal elavultságáról, s ugyanígy a nem munka által szerzett előjogok megnyirbálásának szükségéről is.

4. A gazdaság rendkívül súlyos anyagi helyzetben van. A külső és belső fizetéseképtelenség és eladósodás olyan méretű, hogy akadályozhatja a stabilizációs program megvalósítását. A gazdaság hosszú időn át tartó kinasználása és az alacsony termelékenységből eredő kedvezőtlen ügyviteli eredmények megtették a magukét. A program szerint a kiút az lehet, ha megfelelő feltételekkel ösztönzőleg hatunk a dolgozókra és a gazdasági kényszer hatására beindulnak a termelőerők, növekszik a jövedelem és a gazdaság felhalmozása. A gazdaság jelenlegi gazdasági helyzete viszont olyan, hogy számos munkaszervezet csak korlátozott érdeklődést tanúsíthat és tényleges lehetőségei nem túl nagyok ahhoz, hogy fokozza a termelést és a termelékenységet, s ez aligha változik, ha nem kerül sor változásokra a jövedelemelosztásban, azaz ha nem vezetünk be bizonyos könnyítéseket a felhalmozódott külső és belső kötelezettségeket illetően, ha a meghatározott méretek alapján kialakított kötelezettségeket nem osztjuk el úgy, hogy a társultmunka-szervezetek képesek legyenek az új, nehezebb ügyviteli feltételek között is fokozni tevékenységüket. Az anyagi helyzet könnyítése és a gazdaság új körülményekhez való alkalmazkodása nélkül, ilyen méretű eladósodás mellett aligha, vagy egyáltalán nem várhatjuk el, hogy lényeges változáson menjen át a munkatermelékenység és az ügyviteli hatékonyság.

Természetesen a jelenlegi kötelezettségek átcsoportosítása csak ideiglenes megoldás. Ha a jelenlegi terhek elosztása olyan maradna, amilyen, akkor aligha számíthatnánk az újratermelés és a felhalmozás javulására, a jövedelem felhalmozási és fogyasztási részre való felosztásának meg-

változására. Ezért már most, az első szakaszban — az Antiinflációs programmal összhangban — csökkenteni kell az általános és közös fogyasztásnak, valamint a beruházásoknak a gazdaság jövedelmét terhelő részarányát, ami által nem csak anyagi lehetőségeit kell kiteljesíteni, hanem meg is kell határozni mindazokat a szükséges változásokat, amelyeket véghez kell vinni a társadalmi élet valamennyi területén.

Ezzel kapcsolatban fokozott figyelmet kell fordítani Kosovo Szocialista Autonóm Tartományra és gazdasági életére. A felhalmozódott gazdasági és társadalmi problémák helyet kaptak hosszú távú gazdaságzilárdítási programunkban, amely foglalkozott minden olyan intézkedéssel, amelyet a helyzet súlyossága megkövetel. Ezt meg kell tenni, mielőtt még hozzákezdenénk a program megvalósításához. Ezek az intézkedések szerves részét kell hogy képezzék a program megvalósításának, ami azt jelenti, hogy nem utólag kell foganatosítani őket, amikor már a helyzet azt elkerülhetetlenné teszi.

5. A hosszú távú stabilizációs program első szakaszával párhuzamosan hozzá kell látni a 2000-ig tartó — de ha erre szükség van, vagy lehetséges, még hosszabb időre szóló — hosszú távú fejlesztési tervhez kötődő közös tudományos, technológiai és energetikai stratégia kidolgozásához a különböző demográfiai, ökológiai és honvédelmi problémák tanulmányozásához.

Ennek érdekében tömöríteniük kell társadalmunk valamennyi alkotó tényezőjét és időben elő kell készíteniük a program következő szakaszának megvalósítását. Ha ehhez nem látunk hozzá azonnal, akkor lépésvesztésbe kerülünk a gazdasági szerkezet minőségi változásainak előkészítését illetően, így kiéleződnek az energetikai és technológiai problémák, folytatódik a külföldi tudománytól és technológiától való aránytalanul nagy függőség eddigi gyakorlata. Ennek a stratégiának a kidolgozása azért fontos, mert a gazdálkodási körülményekben végbement változások nem elégségesek ahhoz, hogy hosszabb időn át hozzájáruljanak a munka- és eszköztársításhoz, valamint a munkamegosztáson alapuló fejlesztési és gazdaságpolitika előkészítéséhez. Előfeltétele ez annak, hogy általánosan növeljük Jugoszlávia gazdasági hatékonyságát, hogy sor kerüljön a szükséges szerkezeti változásokra és a hosszú távú gazdaságzilárdítási program következő szakaszainak megvalósítására. Ha ezt az időszakot csak az új ügyviteli körülményekhez való alkalmazkodásra használjuk fel, akkor 1985 után, vagy valamivel később még szembeötlőbb lesz a fejlett országoktól való lemaradásunk, s ezáltal az aktív hozzáállást igénylő problémák és változások még összetettebbek lesznek.

6. Az adminisztratív gazdálkodási módszerek és a külső beavatkozások kiiktatásával, ill. korlátozásával nyilvánvalóvá válik, hogy a társult-munka-alapszervezetektől és azok társulásaitól kezdve egészen a gazdasági kamarákig, a társult bankokig és a különböző gazdasági és azzal kapcsolatos közvetítő intézményekig — de a községekben, a tartományokban, a köztársaságokban és a szövetségben is — milyen nagy mértékben megnövekedett az adminisztratív apparátus, s az olyan munka- és ügy-

viteli körülmények között, amelyeket az állami szervek egész sorának a döntőbíráskodása jellemezett, könnyen hatalmába kerítette a gazdaságot. A nagyszámú és befolyásos adminisztratív apparátusnak nem az volt az egyetlen következménye, hogy az ilyen körülmények között túlméretezett szolgálatok költségeivel terhelte a gazdaságot. Ennek az apparátusnak a méretei tükrözik, hogy miként terjeszkedtek a társult munkában és a társadalom egészében a bürokratikus törekvések. Ennek az apparátusnak a csökkentése, termelői és egyéb produktív szférába való áthelyezése nagy gazdasági és társadalmi feladat.

Ugyanez vonatkozik a társadalmi-politikai közösségek és társadalmi-politikai szervezetek szerveire is. Azonkívül, hogy a foglalkoztatottak számát a hosszú távú gazdaságstabilizációs program következményeinek megfelelően csökkentik, s másként viszonyulnak a gazdasághoz, mint eddig, feltétlenül meg kell változtatni az említett szervek tevékenységét is, figyelmüket a gazdasági folyamatok vizsgálatára, elmélyült követésére és elemzésére kell irányítaniuk, hogy felhasználhassák a tudományos kutatások, tervezés stb. eredményeit. Elsődleges feladatukká az válik, hogy eleget tegyenek a küldött-testületek igényeinek. Az öngazgatás sürgető problémáinak a megoldása és a gazdasági változások a társadalmi-politikai szervezeteket is a társult munkában végbemenő folyamatok rendszeres figyelemmel kísérésére és ismeretére készíti, valamint beavatkozásra minden olyan kritikus ponton, ahol eszmei bizonytalanság, tévelygés és a társadalmi elferdülések ütnek fel a fejüket.

Fenntartás nélkül elmondható, hogy állami és politikai szervezetünk extenzív jellegű. Számos párhuzamosság tapasztalható tevékenységében, munkamódszere és döntéshozatala nem alapul jól szervezett informaticán, az öngazgatás és a tényleges gazdasági helyzet rendszeres követésén, s úgy tűnik, elsősorban csak az állami szervek és azok szolgálatainak az információi érdeklik. Nincs megfelelő kapcsolata a különböző intézményekkel, egyetemekkel és kutatási területekkel, s a tudományos kutatással foglalkozó szakembereket sem mozgósítja kellőképpen a legjelentősebb gazdasági és társadalmi-politikai problémák megoldására. Társadalmi stratégiánk folyamatos ellenőrzése és kiépítése megköveteli, hogy a szubjektív erők folyamatos kapcsolatot tartsanak fenn mindazokkal az intézményekkel, amelyek tudományos és közéleti tevékenységükkel aktívan kiveszik részüket társadalmi valóságunk tanulmányozásából.

A társadalmi ügyvitel minden indokolatlan elmélet, amely meghaladja a gazdaság erejét, a munkatermelékenység jelenlegi jövedelemszintjének a teherbíráshoz kell idomítani és fel kell számolni az összes társadalmi tényező — kezdve a társultmunka-szervezetektől a szövetségig — bürokratizmusát. Az adminisztratív apparátust minimálisra csökkenteni, le kell küzdeni a társadalom elbürokratizálására irányuló törekvéseket és az ösztönös kispolgári erőket, mert ezek magukban hordozzák a társadalmi erők szembeállítását, amelyek ha első pillantásra nem is, de folyamatos jelenlétükkel és hatásukkal nagy akadályt gördíthetnek stabilizációs programunk elé.

7. A stabilizációs program megvalósítása során napirendre kell hogy kerüljenek a káderügyek is. Ha az új ügyviteli körülményekhez való alkalmazkodás során nyilvánvalóvá válik, hogy a meglévő ügyviteli szerv, a munkástanács, vagy szakvezetőség képtelen megtenni az előkészületeket és eredményes munkát biztosítani, feltétlenül új munkástanácsot és ügyviteli szervet kell választani, illetve a szakszolgálatot fel kell készíteni mindazokra a feladatokra, amelyekkel szembeülni fog.

Már magának a gazdaságszillárdítási programnak a végrehajtása is megfelelő alkalom lehet a dolgozói közösségeken és az igazgatási szerveken belüli differenciálódásra. Nagy próbatétele lesz ez az öngazgatásnak, amely alkalmat szolgáltat számos kádernek, hogy öngazgatóként és dolgozóként továbbfejlessze magát. Egy-egy meghatározott időszakot követően a munka és az ügyviteli eredmények alapján kell felülvizsgálni, hogy az illető igazgatási szervek vagy szakcsoportok folytathatják-e munkájukat. Évről évre a zárszámadás, az ügyviteli vállalkozások eredményessége és a beruházások alapján kell értékelni tevékenységüket.

A veszteséges gazdálkodás elégséges alap a szakkaderek képességeinek felülvizsgálására. Előrehaladásunknak az a feltétele, hogy lehetővé kell tenni a tehetségesebb szakemberek megfelelő helyre kerülését. Mivel a társultmunka-szervezetekben az öngazgatási és ügyviteli szervek a felelőség hordozói, ezért megválasztásukra és eredményességük ellenőrzésére a megvalósított gazdasági eredmények alapján kerülhet csak sor. A társadalmi-politikai közösségek és a társadalmi-politikai szervezetek káderpolitikai jogait megfelelő keretek közé kell szorítani, hogy az a társult munkáról szóló törvényben megfogalmazott hatáskörben maradjon. A vezető tisztségek betöltésének egyik legfontosabb elve az legyen, hogy a jelölt milyen eredményeket mutatott fel eddig, hogyan járul hozzá a stabilizációs program megvalósításához és az illető társultmunka-szervezet fejlődéséhez. A leválthatóság, a felelőség és a munka nyilvánosságának elvét ki kell terjeszteni mindenkire, teljes támogatásban kell részesíteni az önálló és bátor kezdeményezéseket, a kockázatvállalást, ami nélkül aligha képzelhető el eredményes gazdasági ügyvitel. A pillanatnyi eredménytelenséget és veszteségeket meg kell különböztetni a veszteséges gazdálkodástól, a rossz szervezés kedvezőtlen következményeitől, a társadalmi munka és eszközök gazdaságtalan kihasználásától. Politikai rendszerünk intézményeitől következetesen elvárjuk, hogy felelősségteljesen viszonnyuljanak a hosszú távú gazdaságszillárdítási program megvalósításához. Az említett intézményekben dolgozó káderek a maguk területén ugyanolyan felelősséggel tartoznak az említett program megvalósításáért, mint a társult munkában és az állami szervekben dolgozók, tehát a felelőséget, a munka nyilvánosságát és a leválthatóságot illetően ugyanazok a társadalmi követelmények érvényesek rájuk is.

8. Az öngazgatás fejlődésének és az eredményes gazdasági fejlődésnek egyik legfontosabb feltétele, hogy mind a társadalmi, mind a gazdasági szervek és szervezetek tiszteletben tartásuk a munka és az ügyvitel törvényszerűségeit. Egészen más a munkában való önállóság, a kezdeménye-

zés és a gazdasági kockázatvállalás, mint az öngazgatási erkölcs és a törvényes kötelezettségek megsértése. Az említett szféra hibái a viszonyok normatív szabályozásának eltúlozásából, adminisztratív korlátozásából, sőt a társadalmi tulajdonhoz való felelőtlen viszonyból, a jövedelem csoporttulajdonosi kategóriaként való kezeléséből és a vele való magántulajdonosi visszaélésekből adódnak. Mindezek ellen megalkuvás nélkül harcot kell folytatnunk.

9. A tervezett változásokkal járó szociális problémákat és következményeket nem hagyhatjuk megoldhatatlanul. Minden gazdasági és társadalmi tényezőnek szembesülnie kell ezek megoldásával. Egyszerre kell értelmeznünk minden egyes probléma gazdasági és szociális vonatkozásait, s a foganatosított intézkedéseket össze kell egyeztetni minden egyes probléma gazdasági és szociális vonatkozásaival. Az emberek létfontosságú problémáit senki sem kezelheti egyoldalúan, bürokratikus közönyösséggel. A gazdasági szemlélet kifejezésre jutása és tényleges valóra váltása érdekében nem feledkezhetünk meg a dolgozók és családtagjaik szociális problémáiról és különböző gondjairól. Különbözőképpen kell viszonyulni a dolgozók egyes csoportjaihoz, mégpedig személyi jövedelmük nagyságától függően, hogy gazdasági lehetőségeikhez ménten vehessék ki részüket a gazdaságzilárdításból, a segítséggel járó szolidaritásból, a legrosszabb helyzetben levők helyzetének javításából, a sokgyermekes családok megsegítéséből, a gyermekvédelmi intézmények kiadásainak fedezéséből és a családi gondok enyhítéséből. Mindezek rendkívül fontos mozzanatai körültekintően és alaposan előkészített akciónknak. Csak közös erővel és szolidaritással, fizikai és szellemi erőnk teljes bevetésével érhetünk el eredményt nagy társadalmi vállalkozásunk során, s csak ez teheti lehetővé, hogy új távlatok nyíljanak anyagi felemelkedésünk előtt, hogy továbbfejlődjenek szocialista öngazgatási viszonyaink és egész közösségünk.

*

Hosszú távú gazdaságzilárdítási programunk alapelvei és határozatai szabályozzák az általános társadalmi-politikai irányvételt, a fennálló társadalmi-gazdasági viszonyokban, a fejlesztési és gazdaságpolitikánkban végbemenő legfontosabb változásokat.

A hosszú távú gazdaságzilárdítási program alapelveivel összhangban egyes dokumentumaink külön részletezik a gazdasági rendszernek a gazdaságzilárdítás követelményeihez, a fejlesztési politika stratégiájához és alapjaihoz, a szociálpolitikához, a regionális fejlődéshez és a legfontosabb gazdasági ágak fejlesztéséhez (az energetikához, a technológiai fejlődéshez, a mezőgazdasághoz, a közlekedéshez, a kisiparhoz) való alkalmazkodásának kérdéseit, és megfelelő gazdasági és egyéb intézkedéseket helyeznek kilátásba a hosszú távú gazdaságzilárdítási program eredményes megvalósítása érdekében.

A fejlesztési politikánk stratégiája és alapelvei című dokumentum meghatározza az anyagi fejlődés általános keretét, beleértve a lehetséges

mennyiségi vetületet is, amely alapul szolgálhat egy-egy időszak fejlesztési irányvételének a konkrét kidolgozásához és a gazdaságpolitikai intézkedések ellenőrzéséhez.

Mindezek a dokumentumok elégséges alapot szolgáltatnak a gazdaság-szilárdítási program törvének kidolgozásához, a társultmunka-szervezetek és a társadalmi-politikai közösségek terveinek előkészítéséhez, valamint a gazdaságpolitika bizonyos területeinek a még részletesebb kidolgozásához.

Ezért a hosszú távú gazdaság-szilárdítási program alapelvei és határozatai, valamint a Szövetségi Végrehajtó Tanács által a hosszú távú gazdaság-szilárdítási program megvalósítására kidolgozott terv kellő tekintést nyújt Programunk eszmei alapjába, megvalósításának egyes szakaszaiba, illetve az egyes intézkedések jellegébe és sorrendjébe.

Garai László fordítása